Ataç

Ataç kitabevinin aylık dergisi

Çeviri Özel Sayısı

Sosyalizmin Meseleleri

6

Ataç
(Ataç kitabevinin aylık dergisi)

BİRİNCİ YIL

SAYI : 6 CİLT : 1

1 EKİM 1962

***

Sahibi :

ŞÜKRAN KURDAKUL

***

Yazı işlerini fiilen idare eden :

I. AFŞAR TİMUÇİN

***

4 - 26 sayfalardaki bütün yazıları, notları çeviren ve bu sayıyı düzenliyen :
ADNAN BENK

Her ayın onbeşinde İstanbul'da yayınlanır ● Sayısı 100 kuruştur. ● Altı aylık abonesi 6 lira, yıllık abonesi on iki liradır ● Havaleler ATAÇ KİTABEVİ adına gönderilmelidir

***

● Dergiye gönderilen yazılar iade edilmez ● Yazı işleriyle ilgili konularda kitabevine Çarşamba günleri 14 - 16 arasında müracaat kabul edilir. Ataç Kitabevi - Ankara Cad. 45 ●

***

İLÂN KOŞULLARI :

Arka kapak : Çift renk : 1250 T.L.

Arka kapak içi : 1000 T.L.

İç sahifeler : Santimi 15 T.L.

Basıldığı yer :

Büyük Kervan Basımevi
Aydınlar Han - Nuruosmaniye Cad. - İstanbul

DUYURU

Adnan BENK

Çoğumuz verimsiz bir çabaya kapılmışız: Batının okul çağında bellediklerine kendiliğimizden varmak için aklımızı üzeduruyoruz. Açık kapıları zorlamak dedikleri bu olsa gerek. Akıl tutamak ister, dayanak ister. Besisiz akılla yola koyulan, yele yapışmış gibi, yöresine ilişemeden, kendi kendiyle tokuşur. Ne var ki, hiçbir nesne, hiçbir törpü, insanoğlunu kendisi gibi aşındıramaz. Bütün kötülüklerin, yalanların kaynağını bunda aramalı. Bir konunun bugünkü durumunu, bugünkü duruma ulaşmak için geçirdiği aşamaları bilmemek, örneğin geçen yüzyılın sonlarında varılmış bir görüşü, kendimiz bulmuşcasına, yenilikmiş gibi, batı düşüncesine katıkmış gibi ileri sürmemize yol açar. Bilimsel toplumculuğa yeltenip Marx'dan ürkenler. Genç Oyuncuların uyarıcı toplum eleştirisini komünizm yayması sayanlar, belli bir toplum düzeninin tarihe, kendilerinin de bu düzene kazık kakmasını dileyenler, açıkça dilleşmeye gelemeyip toz koparanlar, gerçekte, başı boşluğun, kendi kendineliğin, kaynaksızlığın sapıttığı, kargaşaya düşürdüğü kişilerdir.

Bunların üstesinden gelmek için çeşitli yöntemlere başvurulabilirdi gerçi, gözdağı verilir, sindirmenin yolları aranabilirdi. Biz en uzun, ama en güvenilir yolu, aydınlatma yolunu seçtik. Çeşitli konularda temel düşünceleri, bu düşüncelere karşı söylenenleri, bir de bu düşüncelerin ne gibi değişikliğe uğradıklarını gösteriyoruz. Dileğimiz okuyanı şu ya da bu açıya çekmek değil, üzerinde akıl yorabileceği dayanaklara kavuşturmak, uydurmalardan, yalandan sakınmaya alıştırmak. Bu gerçekleştiği gün, gericiliğin bugünkü yaygınlıkta tutunamıyacağına inanmak istiyoruz.

Okurlar Önünde

Sanat dergilerinin okura ulaşmasını önliyen engellerin neler olduğunu biliyoruz. Biz bu engelleri yok sayarak ortaya çıkaracağımız yapıtın gerçekten bir değer olmasını getirecek özellikler kazanmasına çalıştık. Bunda başarı sağlarsak sanat dergilerinin okunmasını sınırlıyan engelleri de (özellikle dağıtım güçlüklerini de) bir dereceye kadar aşacağımıza inanıyorduk. Bugün ulaştığımız sonuç bu inancın boş bir iyimserlik olmadığını göstermiştir.

«Ortaya çıkaracağımız yapıtın gerçekten bir değer olmasını getirecek özellikler kazanması» işbirliği yapacağımız sanatçının, düşün adamının değerine bağlıydı elbet; beş sayımızı gözden geçirenler kişilikleri belli olmuş sanatçılarla birlikte yürüdüğümüzü göreceklerdir. Bunun yeni değerlere kapalı olduğumuz anlamına gelmediğini gene dergimizin çıkan beş sayısı göstermektedir. Okurlarımızdan aldığımız çok sayıda mektupta çeşitli hafifliklere maruz bırakılan Türk şiirinin heveskârlar fırtınasına boyun eğmekle birşey kazanmıyacağı, özellikle belirtilmektedir. Şiire eğilim duyan genç okurlarımızdan işlerinin gerktirdiği dilipline varan seçkinleri kendilerine olan bağlılığımızı dergiden aldıkları mektuplarla görmüşlerdir. Sanat dergisi olarak bir amacımız da gerçek sanatçı kimliği taşıyan genç arkadaşları okura ulaştırmak olacaktır elbet; ama bu amaçta asıl faydanın gerekli kültür yollarını açmak olduğunu deneyler göstermiştir. Bunun da sanatı besliyen değerlerle (toplumbilim, felsefe, tarih) sağlanacağı gerçektir.

Buradan giderek İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Filolojisi Doçenti eleştirmen arkadaşımız Adnan Benk'le dergimizin yılda altı sayısını ÇEVİRİ ÖZEL SAYILARI olarak hazırlanması düşünüsünde birleştik. Adnan Benk, bu alanda güven kazanmış çeviricilerle işbirliği yaparak çeviri özel sayılarını düzenliyecektir.

İlk çeviri özel sayımızın Sosyalizmin sorunlarını tartışan yazılara ayrılmış olmasını okurlarımız bir sanat dergisi için gereksiz bulmıyacaklar, kanısındayız.

DERGİ

Toplumculuğun Sorunları

XX. yüzyıl, gerek düşünce, gerek politika düzeni bakımından demokrasinin, başka bir deyimle halk yönetiminin ağır bastığı, bütün gönüllere yerleştiği yüzyıldır. Ne var ki, belli başlı Avrupa memleketlerinde, B. Amerika Devletlerinde tutunması, Doğu ülkelerine günden güne artan bir hızla yayılması, demokrasi savaşını ister istemez tavsattı. Bir düzenin yerleşmiş olması, o düzene inançla bağlanmayı gereksiz kılar. Demokrasi artık inanç alanından politikaya, yenilikten alışkanlığa, düşünce alanından davranış alanına geçmiştir. XVIII. ve XIX. yüzyıllarda, politika düşüncesi bütün gücünü demokrasi ilkelerinden alırdı. Günümüzde ise, oturmuş bir düzen, resmî bir gerçek olan demokrasinin coşturucu, sürükleyici bir gücü kalmadı. Yeni görüşleri, yaratıcı düşünceleri demokraside değil, demokrasinin karşısında buluyoruz.

Demokrasiyi gerek toplum, gerek siyasa bakımdan eleştiren akımlar arasında en önemlisi marx'cı düşüncedir. Sosyalizm de, yani toplumculuk da, komünizm de bu düşünceye dayanır. Birtakım ahlâk kurallarına dayanan kavramsal topluculuğa, başka bir deyimle utopia toplumculuğuna karşı, Marx ile Engels bilimsel toplumculuğu çıkarmışlardır. Bu iki düşünüre göre, bilimsel toplumculuğun özellikleri, iktisadî ilişkilerin incelenmesine dayanası, ve belli bir olgunluk aşamasına varan kapitalci düzenin kaçınılmaz bir sonucu olarak ortaya çıkmasıdır. Toplumcular kadar komünistlerin de benimsediği bu bilimsel toplumculuğu C. Bourgin ile P. Rimbert şöyle anlatıyorlar :

«Gelmiş geçmiş olayları, olguları gözden geçirirsek, tarihin sürekli bir değişim içinde olduğunu görürüz. Kimi zaman ağırlaşan kimi zaman hızlanan bu değişimi yadsımaya kalkışan olmamıştır. Bu değişimin nedenini üretim araçlarının gelişmesinde bulabiliriz. Bu teknik geliştikçe, iktisadî bir değişmenin koşulları hazırlanmış olur. Gerçekten de, tarım araçları tekniği sabanı açmadıkça, tarım alanında büyük çapta bir işletmeden söz açamayız. Buna karşılık, traktörün ortaya çıkması, büyük çapta tarım işlerine girişmeyi gerekli kılar.

Geçmişteki iktisadî düzenler gelişe gelişe yeni düzenlerin doğmasına yol açtığına göre, kapitalcilikde ister istemez bu yola sapacak, gelişe gelişe yeni bir düzen yaratacaktır. Geçmişteki deneyleri geleceğe aktarırsak, a priori olarak bu kanıya varırız. Ama böyle bir aktarmaya kalkışmasak da durum değişmez. Kapitalci düzeni incelersek, onu güden kuralları araştırırsak, bu düzenin kendi değişim koşullarını kenkendinde taşıdığını gösterir. Yüz yıl önce yayımlanan *Komünist Bildiri'*sinin özü buydu işte. Günümüzde, iktisat eskisi gibi çekirdek halinde olmadığı, alabildiğine serpildiği için, bu incelemenin dayandığı olguları daha büyük bir seçiklikle görebiliyoruz. Üretim araçları tekniğinin ilerlemesi yüzünden üretici kuvvetler öyle bir gelişim aşamasına varmışlardır ki, burjuvalığın bu kuvvetleri kullanmak için seçtiği biçimin sınırlarını aşmakla kalmamış, bu biçimin kendisini parçalamışlardır.

Üretici kuvvetlerin gelişimi ile bu kuvvetlerin kapitalci bir biçime göre kullanılmaları arasındaki uyuşmazlık malthus'cü iktisat ve sürekli işsizlikte iyice belirtir kendini. Savaşa hazırlık birtakım apayrı üretim biçimlerini gerektirmese, geniş bir işçi kitlesine ihtiyaç göstemese, bu uyuşmazlığın başlı başına bir felâket halini alması işten bile değildir.

«Yukarıda da söylediğimiz gibi, bir düzenin gelişmesi o düzenin değişmesine, kendisinden daha ileri bir yeni düzeni doğurmasına yol açar ama, bu değişim, bir düzenden başka bir düzene geçiş kendiliğinden olmaz: İnsanoğlunun kolları sıvamasını, işi ele almasına bağlıdır.

«Bilimsel toplumculuğun kavramsal toplumculuktan ayıran özelliği, bütün insanları, birtakım haksızlıklara dayanan kurulu düzeni daha iyi bir düzen adına bırakmaya çağıracağına, işi bilimsel bakımdan ele alması, toplum değişmelerinin, üretici kuvvetlerin gelişmesiyle bu gücün kullanılma bakımından dayandığı hukuk ilkeleri arasındaki çatışmadan ileri geldiğini, bu çatışmanın da sınıflar arası çekişmede ortaya çıktığını göstermesidir. Bilimsel toplumculuk, bu değişmeyi ilerlemenin en gerekli koşulu savdığı gibi, kurulu düzenin baskısı altında bulunan sınıftan başkasına da bu değişmeyi gerçekleştirme yetkisini tanımaz.

«Bilimsel toplumculuğa *toplumcu* denilmesinin nedeni, kapitalcılığın yerini alacak olan düzende üretim araçlarının topluma geçeceğine, başka bir deyimle üretici kuvvetlerin toplumca kullanılacağına inanmasıdır. Bu değişme kendiliğinden olmaz. İnsanların işi ele alması gerektir. Ama işi ele alacak olan herhangi bir insan değil, baskı altında bulunan sınıfın insanıdır. Akla en yatkın geleni de budur, çünkü girişilen değiştirme işleminin amacı, iktidardaki sınıfın ayrıcalıkları elinden almak, üretici kuvvetleri bu sınıfın çıkarına kullandıran hukuk kalıplarını parçalamaktır. Bunun içindir ki toplumculuğa ancak sınıflar arası çatışmayla varılabilir.» (Le Socialisme, P.U.F., 1950)

Toplumculuğu daha iyi anlamak için Bertrand Russell'in şu tanımlamasını da aklımızda tutalım :

«Toplumculuk demek, toprak ve sermayenin, demokrasi biçiminde bir hükümetin yönetimi altında, toplumun eline geçmesi demektir. Bu durumda, üretim kâr'a göre değil, ihtiyaca göre ayarlanacak, elde edilen ürünler de, ancak genel çıkarın gerektirdiği eşitsizlikler çerçevesinde herkese eşit olarak dağıtılacaktır.»

Ne var ki, günümüz toplumculuğu, doğrudan doğruya bilimsel toplumculuğa, dolayısıyla marx'cılığa bağlandığı halde, XX. yüzyılda, toplumculukla komünistliğin sürekli olarak birbirleriyle çatıştıklarını görürüz.

Topumculukla komünizmin anlaştıkları nokta, siyasal demokrasinin çözemediği toplum sorununu üretim araçlarını topluma malederek çözmektir. Bu çözüm biçimi, sınıf ayrılması sermayenin sağladığı ayrıcalıktan doğduğuna göre, toplum içinde sınıf diye bir şeyin kalmamasına yol açar. Nevar ki, toplumculuğun dileği, XIX. yüzyıl boyunca demokrasinin elde ettiği özgürlük gibi birtakım değerleri koruyarak, toplumsal demokrasi düzeninde siyasal demokasiyi sürdürmektir. Toplumsal devrimin, özgürcü (liberal) burjuvalık değerlerini ortadan kaldırmasını değil, bu değerleri sözdelikten kurtarıp gerçekleştirmesini ister : bundan dolayı da, devrimi, bugünkü özgürcü politika düzeni içinde yapılabilecek birtakım evrimler olarak düşünür.

Komünistlere gelince, bilindiği gibi, toplumcu demokrasinin evrimci ve ilerici görüşlerine karşıdırlar. Onlarca, burjuva demokrasinin siyasal değerleri birtakım yutturmacalardır, ve devrim bu boş kalıpları hiç çekinmeden başından savmalıdır. Devrim ancak zor yoluyla, burjuva düzenin dışında, emekçi sınıfın diktatoryasıyla gerçekleşebilir. **Lenin,** ömrü boyunca, özgürcü değerlerin göz boyamaktan başka bir işe yaramadıklarını söylemiş, komünizm ile burjuva demokrasisinin hiçbir bakımdan uyuşamıyacaklarını ileri sürmüştür :

Burjuva özgürcülüğünün Yalanı

İşçi sınıfının diktatoryası üç yıldır sürüyor. Bu üç yıl süresince, bütün memleketlerde, işçi diktatoryasına en sık atılan taş, özgürlük ve eşitliğin kaldırılması oldu. Bütün memleketlerin burjuva basını, hattâ küçük burjuva demokratlar, Kautsky, Hilferding, Martov, Tchernov, Longuet gibi toplumcu demokratlar bile, özgürlüğe ve eşitliğe dokunuldu diye bolşevikliğe ateş püskürdüler. Kuram bakımından, bunun böyle olacağı belliydi. «Kapital» de Marx'ın bu durumu anlatan alaylı sözlerini aklımıza getirelim :

Malalışverişinin veya sürümünün yapıldığı ortam, yani çalışma gücünün alınıp satıldığı pazar, doğrusu ya, insanoğlunun temel hakları bakımından tam bir cennetti. Orada yalnız özgürlüğün, eşitliğin, mülkiyetin ve Bentham'ın sözü geçerdi.» (Kapital, cilt 1, bölüm 2.)

Bu alaylı sözlerde tarih ve felsefe bakımından en derin anlamı bulabiliriz. Bu anlamı çıkarmak için, bu sözleri Engels'in »Anti-Dühring» de bu konu üzerine söyledikleriyle karşılaştıralım. Bilindiği gibi, Engels, tanıtıcı yazılarında, sınıflar ortadan kaldırılmadıkça eşitliğin bir kuruntudan öteye geçemiyeceğini, sözde kalacağını belirtmişti. Derebeyliğin ve derebeylik kalıntılarının ortadan kaldırılması, burjuva düzenini, daha doğrusu demokrat burjuva düzenini taşıyacak temellerin atılması dünya tarihinin bütün bir dönemini kapsar. O dönemin dayanakları, ister istemez özgürlük, eşitlik, mülkiyet ve Bentham olacaktı. Dünya tarihinin yeni başlıyan ve şimdi içinde bulunduğumuz yeni döneminde ise temel konu kapitalcılığın ve kalıntılarının temizlenmesi, komünist düzenin kurulmasıdır. Bu dönemin dayanakları, ilkeleri de ister istemez şunlar olacak: Sınıfların ortadan kaldırılması; sınıfların ortadan kaldırılabilmesi için işçi diktatoryasının yerleşmesi; küçük burjuvaların eşitlik ve özgürlük üzerine ileri sürdükleri demokratça önyargıların çürütülmesi, bu önyargılara karşı amansız bir boğuşmaya girişilmesi. Bunu anlamıyan, işçi diktatoryasının sorunlarını, Sovyetlerin gücünü ve uluslararası komünizmin temel ilkelerini anlamamış demektir.

Sınıflar kalkmadıkça, genel olarak özgürlükten ve eşitlikten söz açmak, hem kendini aldatmak hem de bütün emekçilerle sermayenin sömürdüklerini aldatmak, burjuva sınıfının çıkarını savunmak olur. Sınıflar kalkmadıkça, eşitlik ve özgürlük üzerine her düşüncenin karşısına şu sorularla çıkacağız: Hangi sınıfa özgürlük? Ne elde etmek için? Hangi sınıflar arasında eşitlik? Hangi kesin ilişgi çerçevesinde? Doğrudan doğruya ya da dolayısıyla, bilerek ya da bilmiyeıek bu sorulara yan çizmek, eninde sonunda burjuvaların çıkarını sermayenin çıkarını, sömürücülerin çkarını korumak olur. Gerek bu sorular, gerek üretim

araçlarının özel kişiler elinde bulunması tartışılmadıkça, bu konular ele alınmadıkça bayrak gibi dalgalandırılan özgürlük ve eşitlik sözleri birer yalandan, burjuva toplumunun iki yüzlülüğünden başka bir anlam taşıyamazlar. Gerçekten de, burjuva toplumu, sadece biçim bakımından özgürlüğü ve eşitliği tanımakla, aslında çalışanların, bütün çalışanların, sermayenin sömürdüğü bütün emekçilerin, yani kapitalci ülkelerdeki halk çoğunluğunun iktisadî uşaklığını ve eşitsizliğini gizlemiş oluyor. («Boniments sur la liberté», Oeuvres complètes, cilt XXV, Editions sociales et internationales).

Lenin'in gönlünce yetişmiş bir devrimci burjuva özgürlüklerine bağlanmaktan kendini gerçi kurtarmıştır ama, devrimin gene de özgürlüğe, asalete yöneldiği unutulmamalıdır. Bir toplumculuk aşamasından sonra gelecek olan komünist düzen, Devletin ortadan kalkmasını sağlıyacak, dolayısıyla kişilere en büyük özgürlüğü verecek. Aşağıdaki metinde, **Lenin**, Devletin bir sınıfın emrinde olduğunu, toplum sınıflarının kalkmasıyla Devletin de kalkacağını açıklıyor :

Devlet ve Devrim

Bu ana bölünme bakımından Devleti ele alırsanız, daha önce de söylediğim gibi, toplum birtakım sınıflara ayrılmadan önce Devlet diye bir şeyin varolmadığını görürsünüz. Toplumun bir takım sınıflara bölünmesiyle, bu bölünmenin sağlamlaşmasıyla birlikte Devlet de ortaya çıkar, yerli yerine oturur. İnsanlık tarihinde, tutsaklık, serflik ve kapitalcılık dönemlerinden geçmiş ya da geçmekte olan yüzlerce memleket gösterebiliriz. Büyük tarihsel değişmelere rağmen, insanlığın gelişmesine, tutsaklıktan serfliğe, serflikten kapitalciliğe geçmesine, günümüzde de kapitalciliğe karşı girişilen evrensel savaşa ve bunca devrime rağmen, bu memleketlerin her birinde de Devletin ortaya çıktığı bir gerçektir. Devlet, oldum olası toplumdan kopan ve işi gücü, ya da asıl işi yönetmek olan birtakım kişilerden meydana gelmiş belirli bir araçtır. Devletin ortaya çıkmasıyla birlikte insanlar ikiye bölünürler: bir yanda yönetilenler, öte yanda toplumun üstüne çıkan başkan ya da Devletin temsilcisi denilen yönetim uzmanları yer alır. Ötekileri yöneten bu insan topluluğu, her çağda, her yerde bir baskı, bir zorlama aracını eline geçirmiştir: bu araç, ya ilk insanların topuzu, ya tutsaklık çağının daha gelişmiş silâhları, ya Ortaçağda ortaya çıkan ateşli silâhlar, ya da günümüzün, XX. yüzyılın, tekniğin her biri birer teknik mucizesi olan çağdaş silâhlarıdır...

... Konuyu daha iyi kavramanıza yardımı olsun diye Engels'in *«Aile, özel mülkiyet ve Devlet'in kökleri»* adlı kitabından daha önce de söz açmıştım. Bu kitapta da belirtildiği gibi, toprak ve üretim araçlarının özel kişiler eline geçtiği her Devlet, sermayenin hâkim bulun-

duğu her Devlet, demokrasi ilkelerine ne kadar bağlı olursa olsun, kapitalci bir Devlettir, yani kapitalcilerin elinde bulunan ve işçi sınıfıyla yoksul köylüleri baskı altında tutmaya yarıyan bir makinedir. Genel seçimler, Kurucu Meclis, Parlamento - bütün bunlar işin aslı üzerinde hiçbir etkisi olmıyan birer biçim oyunu, bir çeşit kredi mektuplarıdır.

Devlet baskısı çeşitli kılıklara girebilir: Sermayenin gücü baskının çeşidine göre, ayrı ayrı biçimlere bürünür. Ama, hangi biçime girerse girsin, ister ağalık, ister demokrat bir cumhuriyet olsun, iktidar eninde sonunda sermayenin elindedir. Hattâ, bir cumhuriyet ne kadar demokrat olursa, sermayenin baskısı da o kadar kaba, o kadar yüzsüz olur. Dünyanın en demokrat cumhuriyetlerinden biri Birleşik Amerika Devletleridir; ya, dünyanın hiçbir yerinde bir avuç zenginin toplum üzerindeki baskısı oradaki kadar kaba, ahlâkı bozmak için başvurulan yöntemler oradaki kadar açık değildir. (1905'den sonra orada bulunanlar bunu pek iyi bilirler.) Sermaye bir kere ortaya çıkmaya görsün, bütün toplumu baskısı altına alır, ve bu durumu hiçbir demokrat cumhuriyet, hiçbir genel seçim değiştiremez...

... Cumhuriyet hangi biçime girerse girsin, isterse biçimlerin en demokratını benimsesin, eğer bir burjuva cumhuriyetiyse, toprak, atelye ve fabrikalar özel kişilerin elindeyse, özel sermaye bütün toplumu ücretli bir tutsaklığa zorluyorsa, başka bir deyimle o ülkede partimizin programı ve Sovyet Anayasası uygulanmıyorsa, bu cumhuriyet birtakım kimselerin başka kimseleri baskı altında tutmasına yarıyan bir makineden başka bir şey olamaz. Bize düşen bu makineyi ele geçirmek, sermayenin iktidarını yıkacak sınıfın eline vermektir. Devleti evrensel eşitliğin sağlayıcısı diye gösteren bütün köhne önyargıları bir yana atacağız. Göz boyamaktan başka bir işe yaramaz bunlar: Sömürme oldukça eşitlik olamaz. Bir toprak ağasıyla bir ırgat arasında, bir tok ile bir aç arasında eşitlikten söz açılamaz. Birtakım köhne masallara kulak vererek Devletin bütün ulusu temsil ettiğine inananların ürkek bir saygıyla karşısında el pençe durdukları Devlet denilen bu makineyi işçi sınıfı başından savıyor ve: *«Bu bir burjuva yalanıdır»* diyor. Bu makineyi kapitalcilerin elinden aldık, işimize yarasın diye aldık. Bu makine ya da bu topuzla her türlü sömürmeyi ezeceğiz ve yeryüzünde hiçbir sömürme imkânı, tek bir toprak veya fabrika sahibi, aç susuzların karşısına geçip bol bol tıkınan tek bir kişi kalmayınca, bu gibi şeyler imkânsız hale gelince, işte o zaman, ama ancak o zaman, bu makineyi hurdaya çıkaracağız. Bu makinenin hurdaya çıkmasıyla birlikte de, ortada ne Devlet kalacak, ne de sömürme.

(Devlet ve Devrim)

•

Lenin'in bu satırlarıyla, Jozef Stalin'in birazdan okuyacağınız metni arasında, çeyrek yüzyıl bile geçmemiştir. Ama, bu kısa süre içinde hayal gerçekleşmiş, Sovyetler Birliği kurulmuştur. Stalin, Lenin'den bambaşka bir ağız kullanıyor, aklına koyduğunu başarmış, başarısını baltalıyacak her şeye karşı amansızca savaşmayı göze almış insanların güveniyle konuşuyor. Dediğine göre, komünizm'in elde ettiği zafer henüz tam perçinlenmiş değildir; sınıfsız bir toplum düzenine varılamamıştır; ister gönüllü ister gönülsüz, ister bilinçli, ister bilinçsiz olsun, toplumculuğun düşmanları saf dışı bırakılmalıdır; Devlet makinesi alıkonulmalıdır. Kendinden öncekiler gibi, Stalin de Devletin ortadan kalkması kuramına bağlıdır. Ne var ki, Lenin Devleti kaldırmanın gerekliliği üzerinde dururken, Stalin, dış ve iç engeller yok edilinciye kadar Devlet'in alıkonulmasını doğru buluyor.

Toplumcu Devlet

Peki, ya toplumculuk bir tek ülkede başarıya ulaşmışsa, ve dolayısıyla, uluslararası ortamı göz önünde bulundurma zorunluğu varsa, bu durumda ne yapmalı? Engels'in gösterdiği yolda gidersek bu sorunun karşılığını bulamayız. Kaldı ki, böyle bir soruyu aklından bile geçirmemiş Engels. Geçirmediğine göre, bu sorunun karşılığına onun yazılarında raslıyamayız. Engels'in dayandığı varsayım, toplumculuğun aşağı yukarı bütün ülkelerde, hiç değilse ülkelerin çoğunda yerleşmiş olmasıydı. Böyle bir varsayıma dayandığı için Engels, toplumculuğu benimsemiş şu ya da bu Devleti tek başına almıyor ele, genel olarak toplumcu Devletin gelişmesini inceliyor, bu incelemeyi yaparken de, toplumculuğu aşağı yukarı bütün ülkelerde başarıya ulaşmış sayıyor. Konuyu açarken şöyle bir soruya dayanıyor: «*Tutalım ki,* diyor, *toplumculuk ülkelerin çoğunda gerçekleşmiştir; bu durumda şöyle bir soruyla karşılaşırız: Proletarya Devleti, toplumcu Devlet ne gibi değişikliklere uğrayacaktır?*» Sorunu böyle genel, soyut bir açıdan ele aldığı için, toplumcu Devlet'i incelerken Engels ister istemez büyük bir etkeni, uluslararası durumu göz önünde bulundurmuyor.

Demek ki, Engels'in genel olarak toplumcu Devlet üzerine söylediklerini, toplumculuğa tek başına ulaşmış bir Devlete uygulamaktan kaçınmalıyız. Gerçekten de, birtakım kapitalcı Devletler ortasında tek başına kalan, dıştan gelebilecek saldırılar karşısında gözü korkan böyle bir Devlet, uluslararası durumu görmezlikten gelemez, yetişkin bir orduyu ayakta tutmak, iyi örgütlenmiş ceza organizmalarına ve sağlam haberleşme örgütlerine dayanmak, dolayısıyla dıştan gelebilecek saldırılara karşı toplumculuğun kazançlarını koruyacak kadar güçlü bir Devleti yaşatmak zorunluğunu duyar.

Klasik marxcılardan, tarihin her ülkede ne gibi dolambaçlı yollara sapacağını kırk-beş, elli-beş yıl öncesinden kestirmeleri beklenemezdi. Hazır birtakım çözümlemeleri geveleyerek yan gelip rahatımıza bakalım diye, elli ya da yüz yıl sonra her ülkede ortaya çıkabilecek kuramsal sorunlara daha o zamandan çözümlemeler hazırlamış olmalarını klâsik marxcılardan beklemek doğrusu gülünç olur. Buna karşılık günümüzün marxcı-lenincilerini marxcılığın bir takım genel savlarını bellemekle yetinmeyip marxcılığın özünü kavramaya, ülkemizin geçirdiği yirmi yıllık toplumcu Devlet deneyini göz önünde bulundurmaya zorlamak, bu deneye ve marxcılığın özüne dayanarak marxcılığın genel savlarını kesinleştirmeye, olgunlaştırmaya çağırmak hakkımızdır. Lenin en ünlü eseri olan «Devlet ve Devrim»i 1917 ağustosunda yazmıştı, yani Ekim devriminden ve sovyet Devletinin kuruluşundan birkaç ay önce. Bu kitaba ekliyeceği ikinci ciltte, 1905 ve 1907 rus devrimlerinin belli başlı sonuçlarını ortaya koymayı tasarlıyordu. Besbelli, eserinin ikinci cildinde, sovyet iktidarının memleketimizde geçirdiği deneylere dayanarak, Devlet kuramını daha da işlemek, geliştirmek niyetindey-

di. Ölüm bu işi yürütmesine engel oldu. Ama Lenin'in yarıda bıraktığını tamamlamak çıraklarına düşer.

Devlet, toplumun düşman sınıflara ayrılmasından doğmuştur, görevi de sömürücü azınlık adına sömürülenler çoğunluğunu boyunduruk altında tutmaktı. Devletin belli başlı iktidar araçları ordu, cezalandırmakurumları, casusluk servisleri, cezaevleriydi. Devletin kendine özgü iki görevi vardır: ana görev diyebileceğimiz iç görev - sömürülenler çoğunluğunu boyunduruk altında tutmak - ve ek görev diyebileceğimiz dış görev - kendi sınıflarının, iktidardaki sınıfın topraklarını, öteki Devletlerin zararına olarak genişletmek, ya da kendi topraklarını öteki Devletlerin saldırılarına karşı korumak. Tutsaklık ve derebeylik düzenlerinde durum buydu. Kapitalcı düzende de durum budur.

Kapitalcılığı yıkmak için iktidarı burjuvazinin elinden almak, kapi talcıların varlıklarına el koymak yeterli sayılamazdı; burjuvalığın Devlet makinesini, köhne ordusunu, miskin memurlar topluluğunu, polisini parçalamak, bu makinenin yerine yeni bir Devlet biçimi, proletaryaya dayanan toplumcu bir Devlet getirmek gerekiyordu. Bolşeviklerin yaptıkları da budur. işte. Ama buna bakarak proletarya Devletinin eski Devletin birtakım görevlerini alıkoyamıyacağını, proletarya Devletinin ihtiyaçlarına göre bunları değiştiremiyeceğini ileri süremeyiz. Öte yandan, toplumcu Devletimizin bugünkü biçimine de değişmez bir kalıp gözüyle bakamayız. Devletin bugün yüklendiği görevleri hiç değiştirmeden geleceğe aktaracağı sanılmasın. Gerek memleketimizin, gerekse dış durumun gelişmesine göre Devletimizin de biçimi değişecektir...

... Peki komünizm döneminde de Devlet kalacak mı?

Kapitalcilerin çemberi kırılmazsa, dışarıdan gelebilecek silâhlı saldırılar tehlikesi ortadan kalkmamışsa, evet, komünizm döneminde de Devlet yerli yerinde duracak. Buna karşılık, kapitalci çember kırılırsa, onun yerini toplumcu çember alırsa, o zaman Devlet de gerekli olmaktan çıkacak. (Leninizm Sorunları, C. II. 1939 Komünist Partisinin XVIII. kongresine rapor).

•

Kızıl Çin'in lideri **Mao-Çe-Tung,** Lenin gibi soyut özgürlüğün aldatmacadan başka bir şey olmadığına inanıyor, Stalin gibi de, Devleti daha bir süre iş başında tutmak istiyor. Ama, en önemli sözü, Çin devriminin yalnız toplumsal yönü üzerinde değil de, vatanseverlik yönü üzerinde de durmasıdır. Bu da, çağımızın en önemli olayını, Asyada ulusal duygunun uyanmasını göstermek bakımından ilgi çekicidir :

Çin Devrimi

«Bir diktatorya kuruyorsunuz» diyorlar bize. Evet, sayın baylar, doğru söylüyorsunuz. Gerçekten bir diktatorya kuruyoruz. Çinhalkının son on yıllar boyunca edindiği deneyler bir halk yönetimi diktatoryasının gerekli olduğunu gösteriyor. Bu ne demektir, bilir misiniz? Düşün-

cesini, inancını bildirme hakkı gericilerin elinden alınmalı ve bu hak, bu oylama hakkı sadece halka verilmeli, demektir· »Halk» derken ne anlatmak istediğimizi de belirteliim: Toplumun bugünkü durumunda, Çin halkı deyince, aklımıza gelen sınıflar işçi sınıfı, köylü sınıfi, küçük burjuvalik ve ulusal burjuvalıktır. Bu sınıflar, emperyalizm uşaklarını boyundurak altında tutmak için, işçi sınıfıyla komünist partinin yönetimi altında elele vermiş, kendi Devletlerini ve kendi hükümetlerini seçmişlerdir. Amaçları, emperyalizm uşaklarını, yani toprak ağalarıyla özel sermaye sahiplerini baskı altında tutmak, ezmek, ne sözleriyle, ne de eylemleriyle belli sınırlar dışına çıkmalarına engel olmaktır. Bu sınırları aştılar mı hemen cezalarını görürler. Demokrasi düzeni ancak halka uygulanır, söz, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü ancak halka tanınır. Oylama hakkı da yalnız halka verilmiştir, gericilere değil· Halk demokrasisinin diktatoryası işte böyle iki cepheli bir diktatoryadır: Halka demokrasi, gericilere baskı.

Neden böyle olması gerekiyor? Besbelli ki, böyle olmasa, devrimin yenilgiye uğraması, halkın mutsuzluğa düşmesi ve Devletin çökmesi işten bile değildir.

«Peki, Devlet gücünü ortadan kaldırmak istiyen siz değil miydiniz?» diyorlar bize, evet istiyoruz, ama hemen değil. Bugünkü durumda Devlet gücünü ortadan kaldıramayız. Neden mi? Emperyalizm daha yaşıyor da ondan, Çinde daha birçok gerici var da ondan, sınıflardan daha kurtulamadık da ondan. Bugünkü ana görevimiz her şeyden önce halk Devletlerini sağlamlaştırmaktır; halk Devleti derken, halk ordusunu, halk polisini, halk adaletini ulusal savunmayı ve halk çıkarının korunmasını anlatmak istiyoruz. Çin'in işçi sınıfıyla komünist partinin yönetimi altında duraklamadan kalkınması, bir tarım memleketiyken bir endüstri memleketi olması, yeni demokrasiden toplumculuğa ve komünizme geçmesi, sınıfları kaldırması ve dünya komünizmini gerçekleştirmesi için Devletin sağlamlaştırılması gerekir.

Devlet ordusu, Devlet polisi ve Devlet adaleti, bir sınıfın öteki sınıfları ezmesine yarıyan silâhlardır. Devlet, düşman sınıflara karşı kullanılan bir zorbalık aracıdır...

... *«Hoşgörürlü değilsiniz»* diyorlar bize. Doğru. Gericilerin ve gerici sınıfların gerici eylemlerini hoşgören bir iktidardan yana değiliz. Biz ancak halka karşı iyi davranırız, halktan saymadığımız gericilerin ve gerici sınıfların gerici eylemlerine karşı değil. İktidara bir halk Devleti geçmedikçe halk demokratik yöntemleri ulus çapında kullanamaz, kendini gereğince eğitmeyi ve eğitimini yenilemeyi beceremez. Halkın kendi memleketindeki ve dışardaki gericilerin etkisinden kurtulması için (bugünkü Çinde bu etki çok büyüktür, daha uzun zaman sürecek ve kolay kolay giderilemiyecektir), eski toplumda edindiği saçma alışkanlıklardan ve ideolojilerden sıyrılması, gericilerin gösterdikleri kötü yolasapmayıp toplumcu ve komünist toplumu kurabileceğimiz yolda ilerlemesi ve gelişmesi için bu eğitim gereklidir...

... Eserimizin dünya tarihinde bir yeri olacağına hepimiz inanıyoruz. İnsanlığın dörtte biri demek olan Çinlilerin, bizim iş başına gelmemizle birlikte toparlanmağa başladıkları herkesce kabul edilecek. Çinliler eskiden beri güçlü, yürekli ve çalışkan bir ulus meydana getirmişlerdir· Düşmeleri yeni çağlara raslar. Bu düşüş, yabancı emperyalizmin ve gerici bir hükümetin baskısından ve sömürmesinden ileri gelmiştir. (Yeni Demokrasi, Editions Sociales, 1951).

•

Sovyet Komünizminin Marx'cılar Tarafından Eleştirisi

Almanya ve İtalyada faşizm'in çökmesine, Avrupa demokrasilerinin zayıflamasına karşılık, Sovyet Rusyada kırk yıllık geçmişi olan toplumcu bir düzenin yaşaması, hele İkinci Dünya Savaşı sayesinde bu düzen içindeki Rusyanın kalkınması, komünist ideolojisine XX. yüzyılın başlarında kestirilemiyecek bir çekicilik kazandırmıştır. Komünizmden yana olmak, komünizme karşı olmak : bugünkü Avrupanın ana sorunu budur.

Komünizmin bugünkü dünyada gözde bir düzen olmasının en önemli nedenlerinden biri, toplumcu kuramın büyük bir memlekette iktisadî bir gerçek olarak ortaya çıkmasıdır. İnsanların çoğu kuvvete dayanmıyan bir ideolojiye pek kulak asmaz. Sovyet gerçeği, o güne kadar toplumculuğa bir hayal diye bakanların da gözünü açmıştır.

Ama, Sovyet Rusyanın varlığı, toplumcular arasında da bir ikiliğin belirmesine yol açtı. Komünizmin öncülüğünü yapan bir çok kimse, Lenin'in ölümünden sonra Sovyet Rusyada olup bitenlere bakarak, uğrunda savaştıkları ülkünün soysuzlaştırıldığına inanıyorlar. Takıldıkları nokta, Lenin'in «Devlet ve Devrim» adlı kitabında üzerinde durduğu noktadır: Devletin çökmesini hazırlamak şöyle dursun, Stalin Devlet mekanizmasını daha da kuvvetlendirmiş, bu yüzden de, Sovyet devrimi, Marx'ın deyimiyle «Devlet makanizmasını kıracakları yerde daha da olgunlaştıran» geçmiş devrimlere benzemiştir.

Sovyet deneyine karşı komünist açısından yönetilen eleştirilerden ikisini aşağıda okuyacaksınız. Biri Troçki'nindir, öteki de Tito'nun, yani komünizmin yükselmesinde büyük yardımları olan iki politika adamının.

Leon Troçki, «İhanete uğrıyan Devrim» adlı eserinde, devrimin başarısızlığını belirtiyor ve nedenlerini araştırıyor :

İhanete Uğrayan Devrim

Sovyet Devletinin bünyesi nasıl yorumlanırsa yorumlansın, şüphe götürmez bir gerçek var ortada: yirmi yıllık bir deneyin sonunda, bu Devletin çökmediğini, hattâ çökmeye başlamadığını görüyoruz; üstelik de, tarihte eşine raslanmıyacak bir baskı aracı olup çıktı; bürokrasi, yokolmak şöyle dursun, her türlü denetlemeden sıyrılan, kitlelerin üzerine abanan bir kuvvet oldu; ordu derseniz, yerini silâhlı halka bırakacağı yerde, tepesinde bir takım mareşallerin türediği ayrıcalıklı bir subaylar sınıfı kesildi başımıza. Buna karşılık, «silâha davranıp sözünü dinletmesi» gereken halka bir çakı taşımak hakkı bile verilmedi. Bir insanın hayali ne kadar işlek olursa olsun, Marx-Engels-Lenin'in işçi Devlet taslağı ile bugün başında Stalin'in bulunduğu Devlet arasındaki

kadar ürkütücü bir aykırılığı düşünemez. Sovyet Rusyanın bugünkü başkanları, kimi bölümlerini atlıyarak, kimi yerlerini çıkartarak da olsa, Lenin'in yeni yeni baskılarını yapıyorlar ama, taslak ile gerçek arasındaki bu apaçık aykırılığın nedenleri üzerinde durmayı akıllarına bile getirmiyorlar. Bu durumda iş başa düşüyor demektir. Onların yerine biz girişelim bu incelemeye.

Proletarya diktatoryası, burjuva ve kapitalci toplumlar arasında bir köprüdür. Demek ki, özü bakımından, geçici bir yönetim biçimidir. Diktatoryayı gerçekleştiren Devletin türeme, ama gene de ilk görevi, kendi kendinin ortadan kalkmasını hazırlamaktır. Bu «türeme» görevin gerçekleştirilme derecesi ana düşüncenin ne dereceye kadar başarıyla uygulandığını, yani sınıfsız ve maddî bakımdan çelişmesiz bir topluma ne dereceye kadar yaklaşıldığını gösterir. Bürokrasi ile toplumsal uyuşum birbirleriyle ters orantılıdır.

Dühring ile giriştiği ünlü çatışmada Engels şöyle diyordu :

«... *Üretimin bugün içinde bocaladığı kargaşalıktan doğan sınıf baskısı ve kişilerin yaşıyabilmek için giriştikleri kavga ile birlikte, bu kavgadan ileri gelen çatışmalar ve aşırılıklar ortadan kalktığı gün, artık üzerinde bask yapılacak bir şey kalmıyacak, Devlet içinde ayrı bir baskı aracı gereksizleşecek.*» Bezirganın dini imanı candarmadır. Candarmasız bir dünya olabileceğine inanmaz. Gerçekteyse, insanoğlu doğayı gereğince baskı altında tutamadığı için candarmanın baskısına uğruyor. Devletin ortadan kalkması için, sınıf baskısından ve kişisel yaşama kavgasının son bulması gerek. Bu iki koşulu bir tek koşulda birleştiriyor Engels: toplum düzenlerinin birbirini kovalamasında bir kaç on yılın sözü olmaz. Devrimin yükünü sırtında taşıyan kuşaklar olayları başka gözle görürler. Gerçi herkesin birbiriyle kavgaya tutuşması kapitalci dünyanın düzensizliğinden doğar. Ama, üretim araçlarının topluma maledilmesi de kişinin yaşama kavgasını kendiliğinden ortadan kaldırmaya yetmez. İşin püf noktası da budur işte!

Kapitalciliğin en ileri olduğu Amerikada bile toplumcu bir Devlet herkesin ihtiyacını karşılıyamaz, dolayısıyla da herkesi daha verimli olmaya çağırmak zorunda kalır. Halkı isteklendirme görevi Devletin en doğal görevlerinden biridir, bu görevi yerine getirmek için de, kapitalciliğin oluşturduğu iş dağıtımı yöntemlerine, değiştirerek ve yumuşatarak da olsa, başvurmak zorundadır. Marx'ın 1875 yılında yazdıklarını unutmıyalım: «*Uzun doğum sancılarından sonra kapitalcı toplumdan meydana gelen burjuva hukuku, bu doğum sırasında aldığı biçimle, komünist toplumun ilk dönemini başarıya ulaştırmak bakımından önemlidir. Hukuk hiçbir zaman iktisadî düzeni ve bu düzene göre ayarlanan kültür gelişmesini aşamaz*».

Lenin, bu ilgi çekici satırları yorumlayarak şöyle diyor: «*Tüketim ürünlerinin dağıtımıyla ilgili burjuva hukuku burjuva bir Devlet olmadan yürürlüğe giremez, çünkü kendi ölçülerini kabul ettirecek bir baskı aracından yararlanmadıkça hukuk sözde kalır. Anlaşılan, burjuva hukuku komünist düzeninde de bir süre yaşamalı, hattâ burjuva sınıfı kalmadığı halde burjuva bir Devlet iş başında kalmalıdır!*»

Bugünkü resmî kuramcıların pek kulak asmadıkları bu anlamlı

sonucun bugünkü sovyet Devletinin bünyesini kavrama, daha doğrusu bu yolda ilk adımı atma bakımından kesin bir önemi vardır. Toplumu toplumcu dünya anlayışına göre değiştirmeyi ödev bilen bir Devlet, eşitsizliği, yani azınlığın ayrıcalıklarını baskı yoluyla savunmak zorunluğunu duyduğu için, elinin altında bir burjuva sınıfı olmadığı halde, bir dereceye kadar burjuva bir Devlet olarak kalır. Kimseyi övmek ya da yermek için söylemiyorum bunu; durumu olduğu gibi görüyorum, o kadar.

Burjuva sınıfının dağıtım düzeni, maddî gücün gelişimini hızlandırarak, toplumcu amaçlara yaramalıdır, deniyor. Ne var ki, bu durumda Devlet bir den iki ayrı özellik kazanır: Üretim araçlarının toplumun eline geçmesini savunduğu oranda toplumcu bir Devlettir; ürünlerin dağıtımı kapitalci değer ölçülerine göre yapıldığı oranda burjuva bir Devlettir. Böylesine aykırı bir tanımlama belki de doğmacılarla okulcuları ürkütebilir; eh, ne yapalım, vah vah der geçeriz.

İşçi Devletinin kesin kişiliği, bu Devletteki burjuva eğilimiyle toplumcu eğilim arasındaki değişken oranla tanımlanmalıdır. Toplumcu eğilimin baskın çıkması, candarmanın kökünden kazınmasına, başka bir deyimle Devletin kendi kendini yöneten bir toplumda erimesine yol açmalıdır. Bu da, ayni zamanda bir olgu ve bir belirti olan sovyet bürokrasisinin sonsuz önemini göstermeye yeter.

Yetişmesi bakımından, Marx'ın düşüncesine en belirli biçimini verebilecek durumda olan Lenin, incelemesini sonuna kadar götürmeye vakit bulmamış olmasına rağmen, hem kendi karşılaştığı güçlükleri, hem de ileride ortaya çıkacak güçlükleri açıklamıştı. «*Burjuvazisiz burjuva Devlet*» in gerçek bir sovyet demokrasisi ile bağdaşmıyacağı anlaşıldı. Devlet görevlerindeki ikilik ister istemez Devletin yapısında da belirecekti. Kuramın yeterli bir açıklıkla kestiremediğini uygulama bir çırpıda ortaya koyuverdi: Her ne kadar, üretim araçlarının toplumlaştırılmasını devrim düşmanlarına karşı savunmak bakımından «silâhlı işçiler Devleti» yeterliyse de, iş tüketim alanında eşitsizliği düzenlemeğe gelince durum değişiverir. Ayrıcalıkları olmıyanlardan birtakım ayrıcalıklar yaratmaları ve bunları savunmaları beklenemez. Çoğunluğun bir azınlığa özgü ayrıcalıkları koruduğu görülmemiştir. Bu yüzden, «burjuva hakkı» nı savunmak için İşçi Devlet «burjuva» biçimi bir organ kurmak, kısacası, yeni bir kılık altında candarmayı tekrar ortaya çıkarmak zorunda kalır.

Böylelikle, bolşevik tasarısıyla sovyet gerçeği arasındaki temel çelişmeyi anlama yolunda ilk adımı atmış oluyoruz. Devlet'in, çökecek yerde, günden güne zorbalığa yerleşmesi, işçi sınıfı temsilcilerinin bürokrasiye gömülmesi, öte yandan da bürokrasinin yeni toplumun üzerine çıkması, geçmişin düşünce kalıntıları gibisinden ek nedenlere bağlanamaz. Bunun tek nedeni, gerçek eşitliği kurma imkânı bulununcıya kadar, ayrıcalıklı bir azınlığı yetiştirme ve besleme zorunluğudur.

(İhanete uğrıyan Devrim, Grasset Yayınevi, 1936).

Yugoslav komünist partisine sunduğu son raporların biiinde Tito da, özellikle sovyet emperyalizmine çatıyor, ama bu emperyalizm'in de Sovyet Rusyanın iç durumundan, Devleti sağlamlaştırma eğilimiyle bürokrasi'den ileri geldiğini belirtiyor :

Sovyet Emperyalizmi

Sovyet Rusya ile bizim aramızda 1948 yılında patlak veren anlaşmazlık, Devletler arasında sık sık görülen cinsten beklenmedik bir kaza, şu ya da bu konu üzerinde bir uyuşmazlık değildi· Bunu iki parti arasında bir anlaşmazlık, ya da, sovyet başkanlarının ileri sürdüğü gibi, sovyet uzmanlarına karşı kötü davranmamızdan doğan bir çatışma, marx-lenin öğretisinden şaşmamıza bağlı bir tartışma saymak da doğru değil. Bu çatışma, her şeyden önce, bağımsız bir memleketle Yugoslavya ile o memleketi zorla boyunduruk altına almak istiyen emperyalist bir Devlet arasındaydı. İdeoloji bakımından anlamı büyüktür: Bu çatışma, Sovyet Rusyanın bize karşı ne gibi niyetler beslediğini anladığımız gün, Sovyet Rusyanın da kendisine boyun eğmiyeceğimize inandığı gün parlak verdi. O gün, Sovyet Rusyanın, gerek iç politikasında, gerek dış politikasında toplumcu ilkelerden koptuğu, emperyalist bir yayılmaya saptığı açıkça belirmişti...

... Sovyet Rusyanın toplumculukla bağdaşamıyacak bu dış politikasının nedenlerini, sovyet gerçeğinde, bu memleketin genel yapısında,iktisadî, siyasal ve kültürel yapısında bulabiliriz. Sovyet Rusya, çoktandır toplumculuktan şaşmış ve eşi görülmemiş bir bürokrasiye dayanarak Devlet kapitalciliğine yönelmiştir· Sovyet Rusyada bürokrasi kendi kendinin amacı durumuna girdi, topluma tepeden bakan sömürücü bir kuvvet olup çıktı. Bu yüzden de, devrimin ve devrim düşüncesinin her türlü gelişmesini engellemekle kalmıyor, Ekim devriminin bütün kazançlarını bir bir kemirerek devrim düşmanlığını günden güne daha açıkça ortaya koyuyor...

... Sovyet Rusyanın bu emperyalist tutumu, Sovyet Rusya içinde *«yönetici ulus»* kuramını, dışarıda da Sovyet Rusyanın dünyada güdücü rolü kuramını doğurdu...

... Sovyet Rusyanın bu uygulamasına karşı biz ne sürebiliriz ileri? Örnek olarak, şu ulus sorununu alalım ele. Öteki ulusları baskı altında tutan büyük-rus hegemonyasına karşı, rusların sovyetler birliğindeki öteki ulusları ezmelerine, yoketmelerine karşı, biz, güçlü cumhuriyetlerin güçsüz ve geri kalmış cumhuriyetlere yardım ettiği, hukuk bakımından eşit ulusların kendi kendilerini yönettikleri bir birlik kurmayı başardığımızı övünerek söyliyebiliriz.

Devletin merkezleştirme görevinin iktisatta olduğu gibi bütün toplum hayatında da kuvvetlendirilmesini ileri süren Stalin kuramı ve uygulamasının tersine, biz gerçek toplumculuk yolunu tutturduk, merkezden kurtulma ve demokratlaştırma yolunu, iktisatta olduğu gibi öteki alanlarda da yönetime dayanmayı uygun gördük, başta iktisadın

işletilmesi olmak üzere Devlet görevlerinin çoğunu, yavaş yavaş Devletin elinden almaya çalıştık. İşletmelerde ücretli işçilerin sömürülmesine, bürokrat-müdürlerin keyfine oyuncak olmalarına seyirci kalmadık, işletmelerin ve fabrikaların yürütülmesini işçilerin kendilerine bırakarak tarihe geçecek bir başarı gösterdik. Kısacası, Marx ile Engels'in bilimsel düşüncelerini canlı birer gerçek haline getirdik, çünkü, üretim araçlarını işçi topluluklarının eline vermekle, işçileri ücretli durumundan kurtarmış ve özgür üreticiler durumuna getirmiş olduk...

(Mareşal Tito'nun Yugoslav komünist partisindeki söylevi, 1952, Yugoslavya propaganda belleteni.)

•

Marxcılığın Eleştirisi

Yukarıda yazılarını okuduğunuz Troçki ve Tito, marxcı düşünce açısından, marxcı düşünce adına sovyet denemesini eleştirmişlerdi. Bundan sonra okuyacağınız yazılarda doğrudan doğruya marxcı düşünceye karşı söylenenleri bulacaksınız. Marxcı düşünceye karşı cephe alanlar arasında Jean-Paul Sartre gibi komünizmin politika tutumunu benimsiyenlere de rastlanıyor. Örneğin, Maddecilik ve Devrim adlı denemesinde, Sartre **«devrim tasarısı»**nı kabul eder ama, devrime bağlı olan felsefenin, yani maddeciliğin **«devrimi başarmak için gereçkten gerekli olup olmadığı, devrimci eylem ile devrim ideolojisi arasında bir kayma bulunup bulunmadığını»** araştırmaktan geri kalmaz. Dediğine göre **«maddecilik aslında olumculuğun pozitivizm)'in altında gizlenen bir metafizik'tir; ama kendi kendini yokeden bir metafizik, çünkü, kendi ilkelerine dayanarak metafiziği baltalamakla, kendi savlarını temelsiz bırakmış oluyor»**. Sartre'a göre devrim düşüncesi doğru, yerinde bir düşüncedir, ama bu düşüncenin, özgürlüğü bir gerçek olarak ele alacak yeni bir dünya ve tarih anlayışına dayanması gerekir.

Bu tutumundan ötürü, Jean-Paul Sartre'ı marxcılığın düşmanlarından sayamayız. Marxcı düşünceye birçok bakımdan karşı olmasına rağmen, politika bakımından komünist partinin tutumunu benimsemesi, bu partiyi desteklemesi, ya da bu partinin işini bozacak herhangi bir eyleme yanaşmaması, Sartre'ın kendine marxcılığın dışında değil, içinde ayrı bir yer yapmak istediğini gösteriyor. Kaldı ki, son felsefe araştırmalarında günümüzde başlı başına bir dünya görüşü getiren tek felsefe olarak marxcılığı gösterebileceğimizi, varoluşculuğun ise, çeşitli düşünürlerin ve yorumcuların elinde soysuzlaşan marxcılığa gerçek kişiliğini, canlılığını vermeğe yarıyacağını belirtiyor.

Marxcılığa karşı hiçbir sakınca duymadan doğrudan doğruya cephe alanlar saymakla bitmez. Roger Caillois'ya göre, önceleri bilimsel bir bulgu olan marxcılık, gide gide bir çeşit inak, bir çeşit doğma olmuş, dolayısıyla bilimin ilerlemesini engellemiştir. Kuramsal bakımdan aşırı bir cılızlıktadır, aklımızı çelme gücünü de bugünkü durumundan, güçlü bir ulusça benimsenmesinden almaktadır. Jules Monneroı'ya göre, komünizm, XIX. yüzyılın insancı eğilimlerini gerçekleştiren değil, evrensel bir imparatorluk ardında koşan bir Devletin yaşattığı bir dindir.

Marxcılığı çürütmek için söylenenler üzerinde tam bir fikir vermek için, ayrı

ayrı metinlerde bölük pörçük ileri sürülenleri bir yana bırakıp, bunları kendi yazılarında toparlamasını bilen, tutarlı bir bütün halinde ortaya çıkaran bir tek yazar üzerinde duralım. Bu yazar **Raymond Aron**'dur.

Raymond Aron, bütün eserlerinde komünizmi felsefe, tarih ve toplum bilim bakımlarından eleştirir. Çeşitli olaylar üzerinde marxcıların yaptıkları yorumları ele alır, bunların yetersizliğini ya da sakatlığını ortaya koyar. Örneğin, «Lenin'in emperyalizm masalı» adlı kitabında, XX. yüzyıl savaşlarının kapitalci çekişmelerinden doğmadığını göstermiştir. **Raymond Aron**'a göre marxcılık bir felsefe olarak kabul edilemez. Etki gücü, bu felsefedeki düşünce düzeninin niteliğinden değil, bir hıristiyan temasının, bir promete temasının ve bir akılcı teması birleştirilmesiyle bir masal, bir din, canlı bir inanç halini almaya elverişli olmasından ileri gelir. **Raymond Aron**, marxcılarca güdülen amaçların boşluğunu da sık sık belirtir, halkın kendi kendini yönetebileceğine, proletaryanın bağımsızlığa kavuşacağına, sınıfların kaldırılabileceğine inanmaz.

Proletarya Yönetici Bir Sınıf Olamaz

Dediklerine göre, proletarya, devrim günü, yönetici bir sınıf durumuna geçip toplumların kaderini ele alacakmış. *«Proletaryanın yönetici bir sınıf durumuna geçmesi»* sözü, sıkı bir süzgeçden geçirilince, olanca anlamsızlığıyla sırıtıverir: Yeryüzünde olabilecek hiçbir durumu karşılıyamaz bu söz. Endüstri proletaryasını ne kadar yaygın tutarsak tutalım, her büyük ulusta bu proletaryanın milyonlarca emekçisi vardır ve bir yuvarlak dörtköşe olamıyacağı gibi, o da yönetici bir sınıf olamaz. Devrim yıllarında burjuvalık ayrıcalıklı bir azınlıktı. Burjuvalığın yerini alacak olan azınlık belki de işçi sınıfından çıkacaktır, ama bu azınlık işçi sınıfıyla karışmıyacak. Ayrıcalıksızlar yığını Devlet ve endüstri yöneticileri azınlığıyla hiçbir zaman karışamaz.

İçinde yaşadığımız dönemde edindiğimiz deneylere dayanarak, proletaryanın yükselmesi deyiminden şu iki kesin anlamı çıkarabiliriz: ya, mistik bir kaynaşmayla, veya tanıtlanması gerekeni tanıtlanmış sayarak, kendini işçilerden doğmuş bir parti gibi göstererek, üyelerinin bir kısmını işçiler arasından seçen bir partinin iş başına geçmesi; ya da, çoğunluktaki işçi oylarını toplayan ve üyelerinin bir kısmı işçiler arasından seçilen bir partinin, biçimsel demokrasi kurallarına uygun olarak, iktidara gelmesi. İlk yol komünizm'in tuttuğu yoldur, ikinci yol toplumcu demokrasinin. Her iki yöntemin de birçok değişik biçimleri vardır ama, bugüne kadar üçüncü bir yol bulunamamıştır.

1917 devrimi, 1945 işçi partisinin yengisi, azınlıkların halk yığınları adına güdücü sınıfa ve kurulu düzene karşı giriştikleri savaşın sonuçlarıdır. 1917 devrimi ayrıcalıkları olan birçok kişinin temizlenme-

sine, içlerinden birkaçı işçi sınıfından gelme yeni bir seçkinler topluluğunun yükselmesine yol açtı; bu seçkinler topluluğu, elde edilen ayrıcalıkların ayni topluluk içinde elden ele geçmesini sağlıyarak, otuz yıldır durumunu sağlamlaştırmaya bakıyor. 1945 işçi partisinin yengisi de, güdücü sınıfın yenilenmesine, eski sendika yazıcılarıyla aydınların iş başına gelmelerine yol açtı. Batı Devletlerinde, meslek ya da politika dernekleri halk çocuklarını toplumun yüksek aşamalarına ulaştıran basamaklardır. Ne komünizm, ne de işçi partisi, büyük çoğunluk tarafından herkesin yararına yapılan o kurtarıcı devrim tanımlamasına uymuyor. İkisinde de bütün devrimlerin ortak taslığını buluyoruz: Yeni duruma seyirci kalan ya da aklı yatan halk yığınları adına bir azınlığın iş başına geçmesi. (Zincirleme savaşlar, Gallimard Yayınevi, 1961).

•

Aşağıdaki satırlarda, **Raymond Aron**, toplumcu Sovyet Rusyadaki gerçek ile bu memleketin gerçekleştirmekle yükümlü olduğu değerler arasında hiçbir bağ olmadığını gösteriyor :

Toplumcu Değerler ve Sovyet Gösterisi

İyi hoş ama, diyeceksiniz, stalinciliğin toplumcu bir toplumun temellerini attığı da doğru değil mi? Ortaklaşa mülkiyet ve plânlama toplumcu bir toplumun alt yapısı demekse, bu sözün doğruluğundan şüphe edilemez. Ama biliyoruz ki, bir ekonominin ortaklaşa ya da plânlı olması toplumculuğun geleneksel değerlerini yaşatmaya yetmez. Toplumcular da bunu bildikleri için, bu değerlerin böyle bir ekonomi ile hiç olmazsa bağdaşabileceğini ispata çalışıyorlar.

Bir filozof, toplu mülkiyetin kişisel mülkiyete, plânlamanın pazar mekanizmasına üstünlüğünü kabul etmeli mi? Yoksa, birtakım ölümsüz değer ölçülerine sırtını vererek bu çeşitli kuramları hiçbirine özel bir üstünlük tanımadan deneylere göre mi yargılamalı?

Bir ekonomi ve toplum düzeninden ne bekleriz? Çoğunluğu daha iyi yaşatmasını mı? Devletleştirilmiş kurumların, sırf devletleştirildiler diye, özel kurumlardan daha büyük bir başarıya ulaştıklarını görmedik. Çeşitli kurumlar arasında, büyük amerikan korporasyonları kadar verimlisi çıkmadı daha. Amaç çalışanların geçim koşullarını yükseltmekse, iktisadî üstünlüğü, daha tartışma konusu olan bir hukuk anlayışını neden körü körüne destekliyelim?

Sovyet ya da Hitler biçimi yüzde yüz bir plânlamanın, bugünkü

insanları bolluğa kavuşturmaya doğru yöneldiği daha görülmemiştir. Plâncılara sorarsanız, bugünkü kuşakları gelecek kuşaklar adına gözden çıkardıklarını söylerler. Toplum içinde ayrıcalığı olmıyanların acıları karşısında duygulananların, nasıl olup da, ileride gidermek bahasiyle bugünkü acıları artırmakla işe başlıyan bir düzene yakınlık duyduklarına akl erdiremezsiniz. Deneyler açıkça gösteriyor ki, plânlı bir ekonominin başında bulunanlar, halk yığınlarını bolluğa kavuşturmaktan çok kendi güçlerini arttırmayı düşünürler.

Buna şöyle diyenler var; mesele en yüksek geçim aşamasına varmakta değil (öyle olsa, bu bakımdan öteki büyük memleketleri geride bırakan Amerikaya karşı aydınların neden bu kadar sert davrandıkları anlaşılamaz) eşitsizlikleri gidermektedir. Ama böyle de olsa, ortaklaşa mülkiyet, plânlama ve eşitlik arasında gerekli bir bağ olduğunu nasıl ileri sürebilir? Bugünkü büyük işletmelerde görülen aşama zinciri, mülkiyetin özel ya da toplu olmasıyla değişmez, mülk'ün el deletciri, mülkiyetin özel ya da toplu olmasıyla değişmez, mülk'ün değiştirmesiyle hiç te bağlı olmıyan bir tekniğe bu işletmecilik yapısına bağlıdır. Gelir eşitsizliğine gelince, görünüşe bakılırsa, bu da iktisadî ilerleme sayesinde zamanla giderileceğe benzer. Gelirin kişiler elinde toplanmasını önlemek için şimdilik en etkili yol olarak vergiyi gösterebiliriz. Buna karşılık, sovyet biçimi yüzde yüz bu plânlama, bütün gücü elinde tutan azınlığa ulusal gelirin büyük bir parçasına konma imkânını veriyor. Saltçılığı bir eşitlik düzenine götüren yol olarak bellemek her zaman tehlikeli olmuştur. İnsan beklenen eşitliğe varamadan yarı yolda özgürlüğünden olur.

Kimine göre de toplumculuk ne bir verimlilik, ne de bir eşitlik meselesidir; bütün hakları elinden alınan, üretim aracı sahiplerinin ve kör pazar mekanizmalarının tutsağı durumunda olan işçinin bir baskı düzenine karşı ayaklanmasıdır. Bu düşüncenin yetersizliğini kavramak için soyuttan somuta geçmek yeter. Devletleştirmede, herhangi büyük bir işletmedeki aşama zinciri büyük bir değişikliğe uğramaz. Patronun patron olarak işinin başında bulunduğu küçük ve orta işletmelerde ise, ayni işi yürütenler arasında meslekdaşlık ilişgileri kurulabilmişse, insanlık onuruna aykırı bir şey bulamayız. Patron ile işçi ayırımı, hiç şüphe yok, barışdan çok gerginliğe elverişli bir statü eşitsizliği doğurur. Bu ayırımı gidermek için ya işçi statüsünü, ya da patron statüsünü genelleştirebiliriz. İşçilerin durumu karşısında içimizden isyan etmek geliyor diye bütün toplumu işçi durumuna düşürmek gülünç olur. Toplumsal yasalar, sendika çalışmaları, işletmelerin yeniden düzenlenmesi işçinin yalnızlığını ve güçsüzlüğünü giderir, korunmasını ve bir ortama katılmasını sağlar. İktisadî ilerleme sayesinde işçiler arasında da mülkiyetin daha çok yayılacağı gün yakındır.

Gerçi, özgür pazarın kendine göre bir işleyişi vardır, kimsenin göz yaşna bakmaz, fiatların düşmesi işçiliğe ya da köylülerin, emekçilerin yerlerini yurtlarına bırakıp göçmelerine kadar varır. Geniş bir iktisadî birim'de, başı boş bırakılan bir özgür boy ölçüşme düzeni, insanı çileden çıkaran birtakım işkencelere yol açar. Ama, baskıcı bir plânlama da, kılı kıpırdamıyan memurların elinde, kısıntısız boyölçüşme düzeni kadar yıkıcı, ezici olabilir, işi sürgüne, çalışma kamplarına kadar vardırabilir...

... Üretim araçlarını kişilerin elinden almakla ve taşınır-taşınmaz sermayenin bir ailede birikmesine engel olmakla, toplumu yönetici sınıfların köklerinden biri kurutulmuş olur. Bu durumda, ortaklaşa yaşamayı ve meslek hayatını ayarlıyacak kadroları Devletin kendisi sağlamak zorundadır. Öyle ya, üretim araçları Devletin elinde olduğuna göre üretim araçlarını kullanacak kişileri de Devletin seçmesi akla en yatkın yoldur. Demek ki, elle sayılabilecek kadar az birkaç durum ayrı tutulursa, işletmelerin başına işçilerin geçmesi imkânsızdır. Böyle bir işe kalkışmak, subayları erlere seçtirmeğe benzeyen sonuçlar verir. Sendikaların hak arama görevi yönetim göreviyle bağdaşamaz. Sendika yazıcıları sırasında yönetim üzerlerine alabilirler ama, o zaman da sınıf değiştirmiş, karşı yakaya geçmiş olurlar. Geçmişte eşine raslanmıyan bir işçi eğitimi, ortaklaşa bir disiplin olmadıkça, ortaklaşa mülkiyet geniş bir bürokrasiye, kubbe taşı Devlet olan teknik bir aşama zincirlenmesine götürür.

Sovyet Rusyayı, toplumcu bir toplumun temellerini attığı için övmeli mi? Sovyet Rusya ekonomisinin, beşer yıllık planlarla nasıl geliştiğini, elle tutulabilecek ayrıntılarına inerek incelersek, böyle bir plânın bütün yetkileri kendinde toplıyan bir Devlet olmadan yürütülemiyeceğini anlarız. Bütünüyle devletleştirilmiş bir endüstri, kolkozlara yerleştirilen köylüler, her kişiye ayrılan toprak parçasının adamakıllı kısıtlanması, hızlı sanayileşme plânları, uzak bölgelerin değerlendirilmesi ve emekçilerin ihtiyacına göre zorla bir yerden bir yere aktarılması: mutlak iktidarı elinde tutan bir azınlıktan başka kim yürütebilir böyle bir düzeni? Köylülere tartışma ve oylama özgürlüğü tanınsa, bu köylülerin, tekrar kavuştukları özgürlüğe dayanarak özel mülkiyet düzenini kurmıyacakları söylenebilir mi? Bugünkü sovyet ekonomisinin, yetkileri kısılmış bir Devletçe yürütülebileceğini düşünmek, kanatlı bir at düşünmeye benzer...

... Tomlumculuğun temellerini kurmuştur diye Sovyetler Birliğini hoşgörenlere diyeceğimiz şu: ortaklaşa mülkiyet ile plânlamayı toplumcu üretim ilişkilerinin kurucusu saysak bile, bu gibi ilişkilerin kurulmasını yeni düzene katılmak istenilen değerlerin elenmesine bağlamamalı. Ne var ki, sovyetlerin başvurdukları tüm plânlama yöntemi tek partiden ve mutlak Devletten ayrılamaz. Ancak Batıdaki üretim ilişkilerinin aşamalı toplumlaştırılması kişisel özgürlükleri kurtarabilir.

Aydınlar arasında, çağının düşüncesinden yarım yüzyıl geride kalıp birtakım felsefelik nedenlerden ötürü pazar mekanizmasını ya da özel mülkiyeti kötüleyenler boşuna tasalanıyorlar. Tehlike, özel girişimin devletleştirilmiş kesimleri ele geçirmesinde ya da başı boş bir boy ölçüşmenin çeşitli aşırılıklarla plânlamayı baltalamasında değildir. Tam tersine, tehlike karşıdan geleceği için, bizi bekleyen ödev de bu geri kalmışların söylediklerine tam karşıt bir ödevdir. Önemli olan, üretim ilişkilerinin toplumcu örneğe doğru hangi hızla yol aldıklarını araştırmak değil, ortaklaşacı bir toplumda kişilerin ve özgürlüklerin düşeceği durumu görmektir. (Zincirleme Savaşlar).

•

New York Herald Tribune gazetesindeki politika yazılarıyla Amerikada büyük etkisi olan Walter Sippinann, Özgür Kent adlı kitabında, özgürcülüğü ahlâkın temel konusu ile bağdaşabilecek tek politika öğretisi olarak görüyor, ancak özgürcülükte insanoğlunun bir araç değil de bir sonuç olabileceğini belirtiyor. Öte yandan, özgürcü demokrasinin günümüzün endüstri devrimi ve iş bölümüne dayanan ekonomisine en uygun toplum düzeni olduğunu da ileri sürüyor.

Özgürlüğe Övgü

Çağımızda birbiriyle boy ölçüşen çeşitli felsefeleri incelerken, önceleri belirsizce, sonra da açıkça anladığım bir şey oldu: bu felsefelerin tümü de, bir tek temayı çeşitli biçimlerde ileri sürmekten başka bir şey yapmıyorlardı. Bu tek tema da, çağdaş partilerin verdikleri büyük sözleri tutabilmek için insanların yaşamasını, çalışmasını zorbalıkla yönetmek istemeleriydi. Ne var ki, baskıcı, ortaklaşacıların kuramlarını ve eylemlerini ilk inceleyişimde, ellerine düşen insanları ezmeye kalkışmaları bende derin ama gene de belirsiz bir tiksintiden başka bir duygu uyandırmamıştı. Sadece, insanlara karşı böylesine baskıcı bir tutumun katlanılmaz bir kendini beğenmişlikten ileri geldiğini sezinlemiştim. Ama, bu sezinleme yetmezdi. Bu baskıcı öğretilerin, barışdan, genlikten ve dayanışmadan dem vurdukları halde, insanlığı dönüşü olmıyan bir bölünmeye, yoksulluğa ve kargaşalığa sürüklediklerini tanıtlanması kolay bir gerçek de olsa, gene yetmezdi. Neden derseniz, bu baskıcı öğretiler karşısında duyulan o belirsiz tiksinti ve bu öğretilere uyarak yapılan işler karşısında varılacak deneysel sonuçlar insana doğru yolu göstermeye yetmez de ondan: Ormanda yolunu şaşıran gezginin uğradığı mutsuzluğu, düştüğü tehlikeli durumu anlaması, yolunu bulmasını sağlamaz.

İşte bunun üzerine, bu kitabın ikinci bölümünü çalışmaya koyuldum; önyargılarımı, derinleştirmediğim düşüncelerimi gözden geçirdim, insanlığın kölelikten kurtuluşunu gösteren birkaç klâsik örneği, bu kurtuluşun hangi ana düşüncelerle beslendiğini seçmeye çalışarak, derinlemesine inceledim. Kitaplardan öğrendiğime göre, baskıcı yönetim biçimlerinde, zorba ya da iş başında bulunan seçkin azınlık insanları dilediği gibi kullanmaya kendinde hak görüyordu. Benim anladığıma göre, insanoğlunun çalışmasını baskıyla yönetme ve plânlama iş bölümüne dayanan iktisat ile taban tabana karşıttı. Devrimci endüstriye tek uygun felsefenin tarihsel özgürcülük olduğunu gördüm. Bunu görmek, özgürlüğün neden iş bölümü ile birlikte geliştiğini, özgürcülerce elde edilen başarıların, insanın insan üzerindeki egemenliğine son veren ortak yasanın üstünlüğünden ileri geldiğini anlamama yardım etti. Keyfe göreliğe karşı girişilen savaş besbelli bu ilkeye dayanıyordu; anayasacılığın tarihi, Devletin baskı gücünü koruyucu ve uzlaştırırıcı bir güce çevirmek için gösterilen çabanın tarihidir, yoksa kişilerin yaratma gücünü ve kendi aralarında özgürce birleşme eğilimlerini birtakım ayrıcalıklarla coşturan ya da aşağılamalarla bastıran bir Devlet kurmaya kalkışmak değildir. Bu gerçeklerden çıkardığım sonuç şu oldu: iş bölümü, demokrasi ve ortak yasa yöntemi, yapıları bakımından, birbirlerine bağlıdırlar, ayni yaşama türünün çeşitli yönleri olduklarına göre, ölmeleri de yaşamaları da birlikte olacaktır.

Ortada çözümlenmesi gereken bir soru daha kalıyordu: insanoğlunun kendi özgürlüğü adına savaşmak için çekilebileceği en son siper hangisiydi. Gördüğüme göre, özgür toplumlarda, insanlar arasındaki

ilişgiler kişisel hakların ve yükümlerin tanımlanması ve bölüşülmesiyle ayarlanıyor, buna karşılık, özgür olmıyan toplumlarda, bu ayarlama Devletin buyruklarıyla oluyordu. Ama, uzun süre, yani insanların kölelikten nasıl kurtulduklarını hatırlıyana kadar, toplum yönetiminin bu iki biçimi arasındaki derin ayrılığı tam bir açıklıkla seçemedim. Bunu seçtiğim gün, insanın insan üzerinde kurduğu egemenlik yerini kişilerin karşılıklı hak ve ödevlerini belirten yasalara bıraktıkça, insan değerinin ölçülmesinde yeni bir anlayışın da yavaş yavaş ortaya çıktığını gördüm. İnsanın insan üzerindeki egemenliği, bu egemenlik ister efendinin tutsak üzerindeki egemenliği, ister zorbanın halk üzerindeki egemenliği, ister aile başkanının karıları ve çocukları üzerindeki egemenliği olsun, kişisel bir bağdır, kişisel alanda bir bağ olduğu için de alttakiler gerçekten üsttekilerin malı sayılırlar. Ama, yasa ve görenek bu ilişkileri birtakım haklar ve belirli yükümler haline soktukça, bu kişisel ve el koyucu bağ da gevşer. Genel üstünlüklerin birtakım kişisel yükümlere çevrilmesi, her kişinin içinde ama kimsenin emrinde olmıyan bir kalıntı bırakır. Bu kalıntı zamanla bağımsızlaşır. Öyle ki, nesne gözüyle baktığımız canlı bir insan olan tutsaktan, nesne olmıyan bir kişinin doğduğunu görürüz.

Bence sorun'un temeline şimdi varmış oluyoruz. İnsanlara karşı ilişilmez birer kişi gibi mi davranmalı yoksa gönlümüzce kullanabileceğimiz nesneler gibi mi? Barbarlıkla uygarlık, zorbalıkla özgürlük hep bu alanda boğuşmuşlardır. Boğuşmayı da bu alanda tutmak gerek. İnsana yenilmezliğini sağlıyan açık gerçek, insanın ilişilmez bir kişiden başka bir şey olmıyacağı gerçegidir...

... Günümüzde geçer akçe olan öğretilerin nasıl el üstünde tutulduklarına bakacak olursak, özgürlüğe karşı tepkinin ne kadar yaygın olduğunu görürüz. Ama, bu tepki ne kadar yaygın olursa olsun, halk yığınları bu tepkiye ne kadar alkış tutarsa tutsun, tepkiciler, çarpışmaları kazandıkça savaşı kaybettiklerini bilmeliler. Halka bolluk, güvenlik, barış getireceklerini söylediler, söz verdiler, buna karşılık da halkın dededen kalma özgürlük hakkından ve insanlık onurundan caymasını istediler. Ama verilen sözler tutulmadı. Ortaklaşacağın yetmiş-yıllık yükselme döneminde, insanlık günden güne düzensizliğe ve bozuşmaya gömüldü, bütün umut kapıları kapandı. Ortaklaşacılığın bir türlü işliyememesi, insanların geçimini sağlıyan iktisat ile bağdaşmamasındandır. Çeşitli insan çıkarlarını yasalarla düzene sokan uzun deneyden alınabilecek derslere kulak asmadığı için ortaklaşacılık çağdaş toplum ekonomisini yoluna koyamıyor. İlkel bir politika biçimini hortlattığı için eski komşu çekemezliklerine yol açıyor. İnsanın öz insanlığa karşı koyduğu için her yerde direnmelerle, meydan okumalarla karşılaşıyor. Çağdaş düşünce ortaklaşacı kurama kapılmış, günümüz politikacılarının davranışlarını o ayarlıyor, ama baskın çıkması gerçekte insanlık bakımından bir yıkımdır.

Şimdilik gözde olsa bile, ergeç çökecek, çünkü insan yaradılışı, iktisat, hukuk, yönetim anlayışı kökünden sakat. Ne var ki, insanlar aldatıla aldatıla büyük bozgunlara uğratılabilirler ama, büyük acılara katlana katlana her insan dasonunda eğriye doğrudan ayırmayı öğrenir. Ortaklaşacı öğreti deneyin verilerine ve insan gereksinmelerine uygun olsaydı, ortaklaşacılığı yürütmek için halkı kamçıyla eğitmek, yıkıcı düşüncelerden korumak, yıldırmak, soysuzlaştırmak, uyutmak ve

avutmak gerekmezdi. Bildiğimiz kadarı, karıncalar ortaklaşaca bir düzende yaşıyorlar. Ortaklaşacılık ödevlerini yerine getirmek için propaganda bakanlarına, sansürcülere, işkencecilere, gizli polise, casuslara ve gammazlara ihtiyaçları olacağını sanmıyoruz. Ama, neyliyelim ki insanlar karıncalar gibi yaşamıyorlar. Yumuşak başlılıkla, hatta seve seve boyunduruğa girdikleri görülmüştür, ama buna bakarak onları atlarla, ineklerle, kümes hayvanlarıyla bir tutamayız. Bu durumda bile efendilerinin esenliğine kaçırmakta direneceklerdir. çünkü insanoğlu denilen yaratıkta el konulamıyacak bir nitelik vardır. Efendi sürülerine güvenebilir. Ama, kölenin en aşağılığına bile tam bir güven besliyemez, sürekli olarak güvenle sırtını verebileceği bir egemenliği olamaz. (Özgür kent, Librairie de Medicis, 1944).

•

Yeryüzündeki işçi hareketlerinin hepsi toplumculuğa ayni biçimde, ayni derecede bağlı değildir. Sendika biçimine girdiği zaman, bu hareket basit bir meslek savunması, emekçilerin durumunu düzeltmek için günü gününe bir çaba olabilir. İşte size, örnek olarak, büyük bir amerikan sendikasının programı. Bu programın kapitalcılıkla bağdaşamıyacak bir program olmadığını göreceksiniz :

Bir Amerikan Sendikasının Programı

1. Her amerikalıya insanca yaşamasını sağlıyacak bir geçim aşamasına yükseltmek ve teknik ilerlemenin günden güne artan meyvalarından yararlandırmak.

2. Her amerikalının doğru dürüst eğitim görmesini, iyi sağlık koşullarına ve oturulabilir bir eve kavuşmasını sağlamak, bunu gerçekleştirmek için de hükumetin özel kişilere yardım etmesine çalışmak.

3. Özel teşebbüs düzenini desteklemek, yeter ki hükumet iki tarafın da oyun koşullarına uymalarını sağlasın, küçük işletmelere hayat hakkı tanısın ve tekelciliğin kurulmasını önlesin.

4. Demokratça bir vergi politikası istemek, kişilerin ve işletmelerin ödeme gücüne göre ayarlanmış dereceli vergilerin konmasını, yoksul yükümlülerin belini kıran dolaylı vergileri enaz'a indirmek.

5. Amerikan endüstrisinin verimini arttırmaya çalışmak, yeter ki bunun kârını çalışanlarla tüketiciler bölüşsün.

6. Gerek ırk, gerek renk, gerek ana vatan yüzünden vatandaşlar arasında bir kayırma yapılmasını önlemek, bütün vatandaşlar arasında politika ve vatandaşlık hakları bakımından eşitlik kurmak.

7. Demokrasiye aykırı olan komünizm, faşizm gibi felsefelere karşı koymak.

8. Yeryüzünde Amerikalıların sorum ve çıkarlarını bilmek, kendimizi savunmaya ve her türlü saldırıya karşı hür dünyadaki öteki ulusların kendilerini savunmalarına yardım etmek. Hiçbir Devletin iç işlerine karışmadan her ulusun geçim aşamasını ve üretimini arttırmasına yardımcı olmakla görevli bulunduğumuzu bilmek.

9. Siyasal eylem alanında, programları sendikanın görüşüne en yakın olan adayları destekliyerek siyasal eylem alanında bağımsızlığımızı korumak. Bu konuda öteki topluluklarla, tarımcılarla, serbest meslek üyeleriyle, memurlarla ve zenaatçılarla işbirliği kurmak.

10. Sendikalarımızın çevreyle kaynaşmalarına, toplum hayatına karışmalarına çalışmak, hiç değilse patronlar kadar sağlık, eğitim işlerine katılmalarını sağlamak. Hemen hemen bütün büyük şehirlerde, toplumun genel yararıyla ilgili danışma komiteleri vardır ve bu komitelerde sendikacı üye sayısı patron sayısıyla birdir.

11. Gerek içişlerde, gerek dışişlerde, kilit yerlerini ele geçirmekte öteki topluluklardan geri kalmamak. (Esprit dergisinin amerikan solculuğuna ayrılan sayısı, 1952).

•

Demokrasi düşüncesinin günümüzde de de geçerli olması, demokrasinin sürdürülmesine, eksiklerinin giderilmesine bağlıdır. Birçok kimseye göre demokrasi ancak toplumculukla olgunlaşabilir. Bu görüşü benimseyenler, siyasal özgürcülüğü, bütün ahlâksal sonuçlarıyla birlikte, toplumculuğun iktisadi yönü ile bağdaştırıyorlar.

Bilindiği gibi, İngiltere toplumculuk deneyinde oldukça ileri gitmişti. Ama gene de kapitalciliğin kaldırılmasına kadar varamadı. İşçi partisi sol kanadı karma ekonomi dönemini aşmak, katıksız bir işçi düzeni kurmak istiyordu. Bu isteğini ileri sürerken, toplumsal durum ile uluslararası durumu da gözden kaçırmıyordu. İşçi partisindeki Bevan'cılardan İan Mikardo'-1952 yılında yaptığı bir konuşmada şöyle diyor :

İngiliz İşçi Partisinin Sol Kanadına Göre Toplumculuk

Dünya barışını sadece Amerika ile Sovyet Rusyanın üstünlük savaşına bağlıyamayız. Kremlin ile Pentagone bir gecede yokolsalar bile, politika gerçeklerini bilen aklı başında hiçbir gözlemci, dünyanın, barışa ve dengeye kavuşması için ortada artık engel kalmadığını bir an olsun aklından geçirmez. Bu engel, bu büyük tehlike, güçlü Batı Devletlerindeki üstün yaşama ortamı ile Asya, Orta Asya ve Afrika uluslarının koyu yoksulluğu arasındaki dengesizlikten doğacaktır. Hangi ülkede olursa olsun, zenginlikle yoksulluk arasındaki ölçüsüzlük günün birinde ayaklanmaya, iç savaşa yol açar. Uluslararası katta da durum değişmez: zenginlikle yoksulluk ayrımı ister istemez uluslararası savaşlar doğurur. Sorunu uzak görüşlü bir politika açısından ele alırsak, dünya barışını kurmak ve Sovyet emperyalizminin yayılmasını engellemek için, zengin Batının önünde bir tek açık kapı kaldığını görürüz: üretim gücünü geri kalmış memleketlerde yaşama ortamını yükseltmeye adamak, bu ülkelerdeki insanların yoksulluktan, açlıktan kurtulmak için yılana sarılır gibi komünizme sarılmalarını önlemek. Colom-

bo plânı, Truman'ın dördüncü maddesi, uluslararası işbirliğini sağlıyacak olan işçi partisinin plânı hep bu amaca yönelmişlerdi: ama, atlantik andlaşmasının yeniden silâhlanma tasarısı karşısında bu plânların tümü de suya düştü. Geri kalmış ülkelere yapılacak amerikan iktisadî yardımı, amerikalıların kendi dediklerinden anlaşıldığına göre, önümüzdeki yıl, silâhlanmaya ayrılacak 300 dolara karşılık bir sent'i, evet bir tek sent'i aşmıyacak. Çin'de ya da Hindistanda tarlaların beklediği traktörlere kullanılabilecek olan çelik, tanklara yarıyacak; aç insanları beslemek için sürülebilecek olan tarlalar bombardıman uçakları inip havalansın diye dövülecek...

... İşçi hükümetinin son altı yılda memleket içinde elde ettiği üstün başarılar, bu partinin karma ekonomisi düzenleme tekniğini çok iyi bilmesinden ileri gelmiştir. Partimiz, ulusal parti durumuna işçi sınıfının partisi durumundan geldiği için, öncülerimizin hayallerinden bile geçiremiyecekleri kadar yeterli ve becerikli bir uzman kadrosu kurabildik. Bu uzmanlar, bütçe ayarlamasıyla gelirin yeniden dağıtımı ve özel işletmeleri hükümet denetlemesi altında tutarak endüstriyi baştan düzenleme gibi bugünkü hükümet yönetiminin bütün tekniklerini biliyorlardı. Bir iktisat ve yönetim uzmanınına göre karma ekonomi biçimi öteki ekonomi biçimlerinden daha çekici, daha doyurucudur, çünkü yalnız kapitalci, ya da yalnız toplumcu bir ekonomi düzeninden daha karmaşıktır; bir kısım yöneticilerimiz de, uzmanların aklına uyup, eskiden beri kapitalcılıkla toplumculuk arasnda bir geçiş dönemi saydığımiz karma ekonominin çekiciliğine, büyüsüne, rahatlığına kapıldılar. Kimileri toplumculuğa geçişin o kadar sözünü ettiler ki, geçişi düşünmekten toplumculuğu düşünemez oldular. Topu ayağında tutup sayı yapmağı unutan çalım ustalarına benzetiyorum onları. Gerçekten de, şu son altı yıl içinde en büyük suçumuz, güttüğümüz sonucu unutup araçlarla övünmek oldu.

Şimdi, içinde bulunduğumuz muhalefet döneminde, partimizin bütün kademelerinde bu duruma karşı zorlu bir tepki beliriyor. Kendi partimizin kurduğu bir hükümetin günlük eylemlerini savunmak durumunda olmadığımız için, elimiz kolumuz bağlı durmaktan kurtulduk; artık bugünü düşünmek zorunda değiliz, eskiden olduğu gibi, gene geleceği düşünebiliriz.

(Esprit Dergisi, 1952)

Yurt ve Sosyalizm

JEAN JAURÈS

İnsanlar ilerledikçe ve aydınlandıkça, ortaklaşa çabayla yurtları gerçekten birer yurt haline sokmak için, sınıf çekişmelerinden kurtarmak gerekecektir onları. Ayrıca, uluslararası düzende de ilkel ilişkileri ortadan kaldırmak, ulusları karşılıklı ilişkilerinde kendi istekleriyle uygarca kurdukları hukuk ilkelerine bağlı kılmak gerekecektir. Elbette, yurtların kavuşacağı bu ulusal ve uluslararası değişme, ancak yeni bir düşünüşe varmış insanların ilkin kendi yurtlarında ve kendi çalışmalarıyla gerçekleşecektir. Ama, daha önce, yoğun bir umut ve emekle bütün işçilerin, bütün toplumsal adalet ve evrensel barış savunucularının özgür ve kardeş ulusları kucaklıyan genel, insancıl bir yurt ülküsüne sarılmaları da zorunludur. Çünkü, adı geçen değişme boşlukta meydana gelmez. O, ancak bağımsız uluslar topluluğu içinde, her ülkenin tarihinin gerektirdiği eylem ve kavga yöntemlerine göre, ulusal öğelerden herbirinin sağladığı araçlarla meydana gelir.

Toplumsal uluslararası devrimin, yurtları kaldıracağı söyleniyor. Acaba ne denilmek isteniyor bu sözle? Bir toplumun değişmesi için dışardan yapılacak bir baskının, bir dış zorlamanın gerekli olduğu mu öne sürülüyor? Böyle bir inanış, sosyalist düşünüşe aykırıdır. Çünkü sosyalist görüş, yeni bir toplumun, ancak o toplumdaki öğelerin oluşumundan, hazırlanmasından sonra doğabileceğini kabul etmek tedir. Bundan ötürü, evrensel, uluslararası bir devrimci eylem ister istemez ulusal gerçeklerin damgasını taşır. Her ülkeye özgü güçlüklerle savaşmak ve onları yenmek zorunda kalır. Bunun için, sözü edilen ülkenin özel kaynaklarını, ulusal dehanın ve tarihin öz kuvvetlerini elde etmeğe çalışır.

Eskiden bazı düşseverler, sosyalizm, bir önderin seçeceği herhangi bir iklimde hemen isteyince yetişen bir bitki sanırlardı. O günler geçti artık. Şimdi sosyalizm hayattan ve ulustan kopmuyor. Yurttan ayrılmıyor. Tersine, değiştirmek ve yükseltmek üzre, ona sımsıkı sarılıyor. Biliyor ki, her tarihsel topluluğun evrimini, eylem ve kavga koşullarını hiçe sayan soyut ve anarşist bir uluslararasıcılık (internationalisme) geri ve yapmacık bir davranıştır.

Yurttan, yurtlara inanıştan ancak iki yolla uzaklaşılabilir: Birincisi: her tarihsel topluluğu aralarında hiçbir bağ, anı ve birlik düşüncesi tanımıyarak küçük kümelere bölmek, Bu, hiçbir devrimcinin hayalinden bile geçirmediği saçma ve imkânsız bir gericiliktir. Çünkü, merkezleşmiş devletin yerine federasyonları, komünleri, loncaları koymak istiyenler dahi yurdun yalnızca biçimini değiştirmiş olurlar; onu ortadan kaldıramazlar. İkincisi; bütün öbür yurtları bir tek yurdun egemenliği altına sokarak güya insanların birliğini gerçekleştirmek. Bu, hemen söyliyelim ki, iğrenç bir Sezar'cılıktır; tasarlanması bile modern anlayışa yakışmıyan korkunç ve ezici bir emperyalizmdir. Çünkü in-

sanların birliği, kaba kuvvetin eğemenliği tanımıyan, genel hukuk kurallarına bağlanan, eşit ve bağımsız ulusların özgür federasyonuyla sağlanabilir. Böylece, yurtlar ortadan kaldırılmış değil, yüceltilmiş olurlar. Dehalarından, özgünlüklerinden, bağımsızlıklarından, özgürlüklerinden hiçbir şey yitirmeksizin insanlığa katılmış olurlar.

Onun için, örneğin Toulouse kurultayında bir emekçi, «kahrolsun yurtlar;» diye bağırdığı zaman, ruhların ve karakterlerin renk ve özelliğini yitirdiği bir bayağılık denizi içinde yurtların yok olmasını düşünmüyor. Ayrıca, en vahşi ve en kuvvetli olan yurdun bütün öbür küçük yurtları köleleştirmesini de düşünmüyor. Hele, dev bir militarizme dayanarak zorla bir insan birliği kurulmasını ise hiç düşünmüyor. «Kahrolsun yurtlar!» derken o, gerçekte, «kahrolsun yurtlar arasındaki bencillik ve anlaşmazlıklar! Yerin dibine batsın azgın ulusçular (şövenler) ve emperyalistler! Kahrolsun yurtları zorlayan, ulusları kul köle edenler!» demek istiyor.

Çeviren: Asım BEZİRCİ

•

Devletçilik ve Sosyalizm

JEAN JAURÈS

... Kapitalist toplumda işçiler ister devlet için, isterse özel kurumlar için çalışsınlar, hepsi aynı kapıya çıkar: Patron devlet adını alır ve aynı sömürme, aynı kulluk, aynı yoksulluk sürüp gider. Eğer sosyalist düzen devletin patronlaşmasını sağlasa ve bütün işleri şimdiki gibi bir çeşit devlet memurluğu haline soksaydı, o zaman, ortada sosyalizm adına kocaman bir yalandan başka bir şey kalmazdı. Çünkü sosyalist düzen devlet patronluğuna, devlet kapitalizmine aykırıdır. Ama o tutar da onu örnek alırsa, üretimci olması dolayısıyla devlet, bugünkü toplumun ekonomik kötülüklerinden yakasını kurtaramaz. Devlet, kazanç amacıyla üretimde bulununca, ister istemez kapitalist düzenin bütün gereklerine ve yasalaarına uyar; rekabet, ücret, kâr, sunu ve isteğe (arz ve talebe) bağlanır. Sonunda, özel kurumlara benzer. Çalışmayı toplum düzenlemediği için, devlet iş alanında bir işveren gibi davranmak zorunda kalır. Adaleti, eğitimi kendi ülküsüne göre düzenlemesine ve örgütlemesine karşın, iş alanında yöneten değil, yönetilen bir varlık durumuna düşer. Giderek, söz geçiremediği kör kuvvetlerin kölesi olur.

Devlet yeni bir düzenle kapitalist düzenin çarkını değiştirmedikçe, özel üretimcilerin durumundan kurtulamaz: Çokluk zorba olan eli, bu korkunç çarkın önünde güçsüz kalır; bir üzüm cenderesi gibi ezer; varlıklılara hep mutluluk ve zenginlik sunarken, halka yalnızca üzgü ve yoksulluk bırakan bugünkü toplumsal düzenin —bu vahşi makinenin— bir hizmetçisi haline gelir. Almanya'da ve Rusya'da nasıl ki bazı madenler imparatorluğun malı ise, Fransa'da da devlet demiryollarına el atabilir; ama gene de iş alanındaki ekonomik alın yazısını değiştire-

mez. Madenleri ya da demiryollarını satın almak için devletin borca girmesi gerekir. Borçlarını ödemesi için de, maden ve demiryolu işçilerinin gelirinden büyük bir parçayı koparıp alır. Böylece, hissedarların sadece adı değişmiş olur. Artık onlara hisse ya da tahvil sahibi denilmiyecektir, devletin irat sahipleri olacaklardır, ama kazancı bölüşmekten de geri durmuyacaklardır. Gerçi, devletin madenleri ya da demiryollarını satın alması, sosyalizmin kuruluşu bakımından yararsız sayılamaz. Nitekim, devlet bu yolla, ekonomik güçlerini politik düzen içinde kötüye kullanan ve demokrasinin gelişmesine engel olan tabakaların eğemenliğini yumuşatır. Ayrıca, madenlerle demiryollarında sosyalist kuruluşun işleyiş biçimini —kabataslak da olsa— denemenin yararını görür. Fakat, bu çeşit tikel (cüz'i) girişimlerle kapitalist ekonomi düzeninden kendini sıyıramaz. Çünkü, madenlerin ya da demiryollarının satın alınması, ancak tümel (külli) bir değişmenin başlangıcı ve ilk belirtisi olduğu ölçüde önemlidir.

Devlet, patronluğun yerine geçerek sosyalizmi gerçekleştiremez. İster kişisel, isterse kamusal olsun, her türlü patronluğu kaldırarak, yani patronluğu zorunlu kılan ekonomik koşulları toptan değiştirerek gerçekleştirebilir. Bundan ötürü, şimdiki topluma bakarak gelecek toplum üstüne önyargılar vermemeliyiz. Gelecek toplum, şimdiki düzenin bir parçasının ya da bir yanının genişletilmesi demek değildir. Bugünkü düzen daha fazla yaşıyamaz, artık ömrünü doldurmuştur o. Yaşama gücünü yitirmiş bir ucube olmuştur.

Sosyalizme karşı çıkışlar, çoğu kez, onun yaratıcı cesaretini anlamamaktan gelir. Sosyalizm, aptalca ve çocukça bir çekingenlikle, eski düzene yeni bir çark eklemeğe kalkışmıyacaktır. (Çünkü bu çark ancak eski düzenle birlikte çalışabilir.) Eski yapının bir odasını yeni düzenin konutu (ikametgâhı) yapmıyacaktır.

Sosyalizm, topluma yepyeni ilkeler getirecektir. Bu ilkelerden her anlamda yeni uygulamalar doğacaktır. O kadar ki, günümüz toplumunun sosyalist düzenle bazı benzerlikler gösteren parçaları dahi, öbürleri gibi, toptan değişecektir.

Çev: Asım BEZİRCİ

•

Bir sorumluluk ahlâkı

SİMONE DE BEAUVOİR Çev: Selâhattin HİLÂV

İnsanı özgürlük olarak tanımlamak, iyimser filozoflara özgü bir davranış olarak ortaya çıkmıştır. Nitekim, varoluşçuluğu da umudsuzluk yüklü bir öğreti sanmak yanlıştır. Varoluşçuluk hiç te umudsuz değildir. Varoluşçuluk, insanoğlunu çaresiz bir zavallılığa mahkûm etmiyor; insan oğlu doğal olarak iyi değilse, doğal olarak kötü de değildir diyor, Varoluşçuluk, insanoğlunun, özgürlüğünü kabullenmesi ya da kötü bir insan durumuna girebileceğini; iyi ile kötünün ancak doğanın

ötesinde ortaya çıktığını; verilmiş olan her şeyin ilerisinde yer aldığını ve bu yüzden gerçekliğin yantutmaksızın tasvir edilebileceğini; üzüntüye kapılmanın yersiz olduğunu, çünkü gerçekliğin kasvet ve neşe niteliklerini taşımadığı gibi, olayların da birer olaydan başka şey olmadıklarını ve önemli-olanın, insanın içinde bulunduğu konumu (situation) aşmasında aramak gerektiğini söylüyor. Demek ki, bilinçlerin birbirinden ayrı bulunması metafizik bir gerçektir ama insan, içinde bulunduğu bu metafizik gerçeği aşabilir. İnsan, dünya içre, kendini öteki insanlarla birleştirebilir. Varoluşçular; aşkı, dostluğu, kardeşliği yadsımaktan çok uzaktırlar. Onların gözönünde, her birey, kendi varlığının temelini ve tamamlanışını ancak bu insancıl bağlantılar içinde bulabilir. Ama varoluşçular, bu duyguları başlangıçta sunulmuş veriler olarak görmezler; onların ele geçirilmesi gerektiğini söylerler. Nitekim ölüm de, üzüntü ya da sevinç kaynağı olmak niteliğini taşımaması gereken bir başka olaydır. Çünkü ölüm, insan girişimlerini (teşebbüslerini) yalanlıyacak güçte değildir. İnsan girişimleri, değerlerini bu girişimlere bağımlanmış olan özgürlükten alırlar. Özgürlük ise belirlediği araçları mutlak olarak ortaya koyar ve hiç bir yabancı güç, hattâ ölüm bile onun temellendirdiğini yıkamaz. İnsanoğlu kendi alın yazısının biricik ve en yüce efendisidir. Ama ancak alınyazısının efendisi olmak isterse bu niteliği kazanabilir. Varoluşçular bunu söylemek istiyorlar. Görüldüğü gibi bu felsefede tam bir iyimserlik sözkonusudur. Aslında, tedirginlik doğuran da bu iyimserliktir zaten. İnsanoğlu vedünya ile ilintili apaçık tasvirler karşısında bazı kimselerin öfkeye kapılmasının nedeni kendilerinin söylediği gibi tasvirlerin «kasvetli» olması değil (Maupassant'ın kitaplarında daha kasvetli tasvirler bulunur), ortaya koydukları kötülüklerle insan özgürlüğünü akla getirmelidir. *Bulantı'*-daki «dürzüler» dürzülüğü seçmişlerdir. Yoksa, durumlarını açıkçagören namuslu insanlar olabilirler ve ardına sığındıkları yalanları bir yana atabilirlerdi. Varoluşçuların ileri sürdüğü bu sorumluluk düşüncesi, okuru korkutmaktadır. Okur, bu çok-şey-isteyen ahlâk yerine, insanoğluna umud diye bir şey tanımayan ama bu yüzden ondan hiç bir şey de istemeyen bir kötümserliğe inanmayı yeğ tutmaktadır.

Menfaat ahlâkı ve naturalistlerin dile gitirdiği üzünç dolu dünya görüşünün bunca coşkunlukla kabul edilmesinin nedeni, bu öğretilerde ileri sürülen umutsuzluğun yavşak ve rahatettirici bir özellik taşımasıdır. Çünkü bu görüşler, insanoğlunu özgürlük denilen yükten kurtaran bir gerekirciliği (déterminisme) içermektedir. İnsanın, menfaat ve şehvetin elinde oyuncak olduğunu; duygularının şu ya da bu biçimde incelmiş güçlerin etkisinde kaldığını; halkların bilgeliği(1) çeşitli biçimler içinde dile getirmiştir. İnsanoğlu özünü değiştiremiyorsa, alınyazısını egemenliğine alamıyorsa; kendisini hoşgörü ile kabullenmesinden başka şey gelmez elinden. Böylece, savaşmanın yorgunluklarından da kurtulmuş olur. Nitekim, alınyazısını insanoğlunun kendisine bırakan varoluşçuluk, bu bakımdan bir çok kimseleri tedirgin etmektedir.

Gençler, erdemin kolay bir şey olduğunu düşünmekten hoşlanırlar.

---

1 — Yani atasözleri ve deyimler içinde dile gelen halk bilgeliği (Ç.N.)

Ahlâksal örnekleri dile getiren hikâyelerde, gençlerin yurtları uğruna gülerek öldükleri; ana ve babaların çocuklarını büyütmek için gülerek en büyük fedakârlıklara katlandıkları, evlâtların da gülerek ana ve babaları için kendi hayatlarından vaz geçtikleri görülür. Nitekim ayni insanlar erdemin imkânsız olduğunu da kolayca kabul ederler. Ama onların tiksindiği şey, erdemin hem çok güç hem de gerçekleştirilmesi mümkün bir şey olmasıdır. Hayatın olağanüstü bir serüven sayılabileceğine inanırsak her endişeden kurtulmuş oluruz. Uyurken, yemek yerken bile birer yarı-tanrıdan farkımız yoktur. Yüreğimizin her atışı bizi o büyük insanlık girişimine bağlamaktadır. Ya da insanlık denilen şeyin bir güldürüden başka şey olmadığını düşünebiliriz. O zaman da yapacağımız hiç bir şeyin önemi yoktur. Gönül rahatlığı içinde yemek yiyip uyuyabiliriz. Ama kazanmak ya da kaybetmek doğrudan doğruya bize bağlıysa ve her an savaşmak v. tehlikeli durumlara düşmek gerekiyorsa, o zaman tenbelliğimizin tadını çıkarmak şansını kaybetmişiz demektir.

Zorda kalınca insanların ibr iki savaş vermeğe razı olduklarını görüyoruz. Ama bu savaşlardan sonra, kazandıkları yengilerin ya da uğradıkları yenilgilerin içinde sonsuzluğa kadar kıpırdamadan kalmak isterler. Mühendisin biri barajlar yapar; kadının biri de çocuk doğurur. Bunu yaparken ortaya koydukları şeylerin kendi varoluşlarını sonsuzluğa kadar haklı çıkarmalarını, gözönünde tuttukları amaçların mutlak olarak yararlı olduklarını kabul ettirmelerini isterler. Ama bir kimse girişimlerinde başarısızlığa uğrarsa, eski idin ulular gibi, «herşey boşunadır» demekten de hoşlanır. Oysa, amaçları kendimin seçtiğini ve onların değerini kendim temellendirdiğimi söylediğim zaman, yine kendimi bütün özürlerden (mazeretlerden) yoksun kılmış olurum. Hiç bir başarı kurtaramaz beni; ortaya çıkan işin bir başarı olarak görünmesi için benim onu gerçekten istemem gereklidir. Bu istem (irade) kendini yeni edimlerle dile getirir. Hiç bir başarısızlık giriştiğim savaşı sonuna götürmekten beni boşlayamadığı gibi, isteklerimi küçümseyeceğim hiç bir dış görüş açısı da bana verilmiş değildir. Nitekim, çeşitli olaylar dolayısiyle kahramanlık niteliğini kazanmış olan bir kimse, kendinin seçilmiş bir insan olduğunu düşünmekten hoşlanır. İçtiği, uyuduğu ya da yemek yediği zaman bir kahraman olduğunu duyar. Tehlikeli durumlarda olduğu gibi işkenceye uğradığı zaman da kendi özüne aykırı bir davranışta bulunmayacağını düşünür. Ama bu düşünce yüzünden gerçek kahramanlığın boğuntularını ve tedirginliğini hiç bir zaman duymaz. Öte yandan, korkak bir kimse de, korkak olmasından kıvanç duymamaktadır. Ama elinden bir şey gelmediğini, kendisinin böyle yaratılmış olduğunu düşünür. Onur diye bir şeyi savunmak zorunda olmadıkları için sevinen uşaklara (güldürülerde gördüğümüz uşaklara) özgü bir gönül rahatlığıyla, korkaklığını benimser. Kahraman olduğunu söyleyip ortaya çıkmanın; kahramanlığın her an yeniden kazanılması gereken bir şey olduğunu kabul etmekten çok daha güven verici olduğu apaçıktır.

Varoluşçuluğun insanı tedirgin etmesinin nedenini, umudsuzluk yaymasında değil, insanoğlundan sürekli bir gerilim istemesinde aramak gerektiği açıkça görülüyor.

Türk Edebiyatçılar Birliği'nin Bildirisi

Ülkemizde Hukuk Devleti kurulması yolundaki sürekli çabaların yüzyılı aşan bir tarihi vardır. Bu tarih, kişilerin özgürlüklerini birtakım kuvvetlerin hoşgörülerine ve keyfi isteklerine bağlı olmaktan kurtarmak, kişileri ve bu kuvvetleri öznel ölçülerin dışında, herkes için aynı biçimde geçerli olan kanunlara bağlamak, hoşgörünün ya da keyfî isteklerin yerine nesnel kanun ölçüsünü geçirmek için girişilen savaşın tarihidir.

Bu savaş, Padişahın ilâhi kudretini sınırlamak çabaları şeklinde başlamış ve bugün bilinen aşamasına ulaşmıştır. Artık söz konusu olan, demokratik düzeni, bütün kısıtlamalardan sıyırarak, halkımızın öz malı durumuna getirmektir. Türk halkının mutluluğu, ancak, bu mutluluk savaşı için gerekli hukuk düzeninin kurulmasıyla gerçekleştirilecektir.

Sanatın, edebiyatın en önemli görevi, dünyayı ve insanları tanıtmak ve değiştirmek olduğuna göre, Namık Kemal'lerden günümüze kadar sürüp gelen halkçı ve devrimci sanat geleneğinin devam ettiricileri olan bizler, sanatın ve edebiyatın görevini yerine getirebilmesi ve halkımıza lâyık olabilmesi için, Anayasaya aykırı bütün kanunların tez elden iptal edilmesi için ilgilileri ödeve çağırıyoruz.

Anayasaya aykırı bütün kanunların iptalini istiyoruz. Bu, bütün yurttaşların katılması gereken Hukuk Devleti kurulması savaşının temel direğidir. Ayrıca, Türk sanatçısı olarak, Anayasanın 21. maddesinde «Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.» denerek Türk sanatçısına tanınan hakları kısıtlayan bütün kanunların iptalini, özel uğraşımızla doğrudan doğruya ilgisi bakımından, Birinci koalisyon hükûmeti Adalet Bakanı Sahir Kurutluoğlu'nun faşist eğilimli maddeler olarak gösterdiği ceza kanununun 125 - 178 arasındaki maddelerinin, Adalet Bakanlığı Ceza Dairesi başkanı Hayri Köksal'ın tamamen antidemokratik olarak gösterdiği 141 ve 161 inci

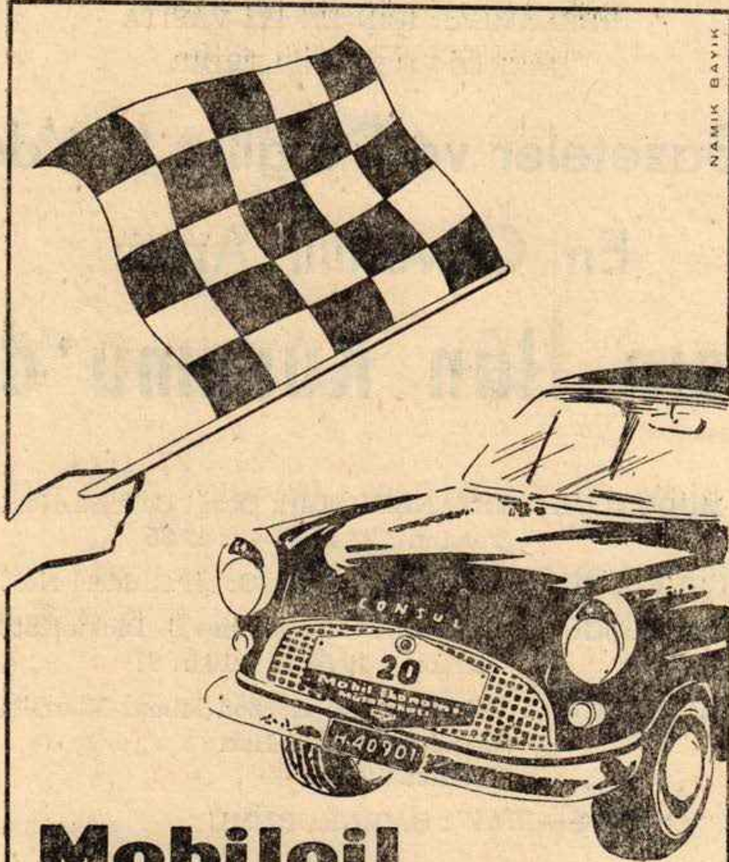
maddelerinin, gene Cumhuriyet Senatosu üyesi Esat Çağa'nın uygarlık prensipleriyle bağdaşamaz saydığı 141 ve 142 inci maddelerin kaldırılmasını özellikle istiyoruz.

Çünkü kurulu düzenin uşağı olmayan, daima halktan, yani doğrudan, haklıdan, güzelden yana olan sanatçı, her zaman şüpheyle karşılanmıştır; eserleri toplatılmış, kendisi mahkemlere verilmiş, savunduğu ilkelerin bedelini hapislerde ve sürgünlerde ödemiştir. Biz, yirminci yüzyılın ikinci yarısında, en ilkel gerçekleri söylemeyi halâ bir kahramanlık işi olmaktan çıkarmak istiyoruz. Biz, dünyanın ve Türkiye'nin gelişim çizgisi üzerinde halkımızla elele yürümek için, Türk sanatına ve edebiyatına lâyık olduğu saygıyı sağlamak için, dilmizi bağlayan, kaleminize kilit vuran, özgürlük düşmanı faşizm kalıntısı kanun maddelerinin kaldırılmasını istiyoruz.

Bu kanun maddelerinin kaldırılması için 28 Şubat 1963 tarihine kadar iptal davası açma yetkisi sizlere verilmiştir; size, sayın Cumhurbaşkanımız Cemal Gürsel; sizlere, yasama meclislerinin sayın üyeleri, sizlere, meclislerde üyesi bulunan siyasî partiler; ve Üniversiteler ve Yargıtay ve Danıştay ve Yüksek Hakimler Kurulu ve Askerî Yargıtay, sizlere, Bizler, vatandaş olarak, ya da Türk Edebiyatçılar Birliği olarak, Anayasaya aykırı mevcut kanunların kaldırılması için iptal davası açamayız; bunun için, böyle şerefli bir ödevi yerine getirmeniz için size başvuruyoruz :

Anayasanın Türk halkına tanıdığı temel hakların ak kâğıt üzerinde yazılı boş sözler olarak kalmaması için, bu hakların bütün yurttaşların günlük yaşamaları içinde gerçekten yararlandıkları canlı haklar haline gelmesi için ve biz Tüık sanatçılarının görevlerimizi özgürlük düşmanı kanun kaygılarından azade olarak yerine getirebilmemiz için Anayasaya aykırı kanunların iptalini isteyiniz. Bu şerefli ödevden kaçınırsanız, Hukuk Devleti kurulması yolundaki yüzyıllık savaş durmayacak, fakat sizler, adınızı özgürlük savaşı tarihine geçirtebilecek mutlu bir fırsatı kaçırmış olacaksınız.

TÜRK EDEBİYATCILAR BİRLİĞİ
YÖNETİM KURULU

Mobiloil

Special

VE

Mobilgas

İLE DAHA EKONOMİK YOLCULUK

100 KURUŞ